

Piaz. S. Pantaleonis

ci
m- de Rubeis

DES. ERASMI
ROTERODAMI
De
SARCIENDA ECCLESIÆ CONCORDIA,
deque sedandis opinionum dissidiis, cum aliis nonnullis lectu dignis,
LIBER.

Ex Editione Frobenianâ, anni MDXXXIII, *cum gratiâ & privilegio Cæsareo.*

LUGDUNI BATAVORUM,
Ex officinâ JOANNIS MAIRE.
CIↃ IↃ C XLII.

DES. ERASMUS ROTERODAMUS

Clariſs. viro

IULIO PFLUG

S. D.

Vantopere te pigeat horum ſemper in peius gliſcentium diſſidiorum, quantoque pectoris ardore ſuſpires piis omnibus optabilem Eccleſiæ concordiam, Iuli vir ornatiſſime, ſatis arguunt tot tuæ

ad me epiſtolæ, ſemper eandem occinentes cantilenam, magnaque inſtantia efflagitantes, ut huius tempeſtatis me ſedatorem præbeam. Quod quum tu nihilo verecundius facias, quam ſi iubeas Pygmæum, Atlantis vice, ſuſtinere cælum, tamen à me nullam admittis excuſationem. Erras tu quidem, mi Iuli, vehementer, ignorantia mei. Verum hic error, quo ma-

ior

*ior eſt , hoc magis de-
clarat inſignem tuam pie-
tatem erga dei domum.
In qua tu non infimum
tenes locum ; teneſque
ob eximias virtutes
tuas meritiſſimo : qui-
bus hoc decentius orna-
ris , quod hinc nullum
omnino tollis ſupercilium,
ſed agnoſcis domini muni-
ficentiam. quales viros ſi
multos haberet Reſpubl.
Chriſtiana, aut hi tumul-
tus non extitiſſent, aut iam*

pridem

pridem eßent conſopiti. Ipſe vero ſic inter ſacrum, ut aiunt, & ſaxum conſtrictus, ut quod flagitas nec recuſare per te liceat, nec ex me præſtare valeam, medium quiddam repperi, quo te poſthac utar aliquanto placatiore. Tractavi Pſalmum 83. in quo divinus ille ſpiritus mire nobis commendat eccleſiæ concordiam. Non parum iuvat hortator in hoc ſane negotiorum genere.

in

in quo bona pars facti est, propensa voluntas; cui nunquam deesse solet benigni numinis præsidium. Quod si Christus & illud largiri dignetur, ut ecclesiasticæ pacis amor, quo tu tam insigniter flagras, omnium animos corripiat, brevi futurum est, ut nec tu flagitando, nec ego recusando sumam inanem operam, sed uterque alteri gratulemur. Verum à Psalmo non te remo-

remorabor diutius. Datum Friburgi prid. Cal. Aug. 1533.

DES.

DES. ERASMI ROTERODAMI

De

AMABILI ECCLESIÆ CONCORDIA LIBER.

PSalmum octogesimum tertium ob id selegimus enarrãdum, quod in eo spiritus sanctus, multis argumentis magnaque tum evidentia tum vehementia, nobis speciosam illam ac beatam ecclesiæ concordiam commendat: qui sermo quum omni tempore salutaris est atque utilis, tum vero hoc seculo sectarum feracissimo videtur ita necessarius, ut non alio magis. Quisquis igitur diligit pacem illam, quæ iuxta beatum Paulum exuperat omnem sensum, quæque sola custodit & ab omnibus malis tuetur corda & corpora nostra in pacifica-

tore Iesu Christo domino nostro, ad hanc auditionem aures animosque attentos adferat. Titulus nonnihil habet scrupulorum, sed his quanta poterimus brevitate discussis ad pulcherrimi simul & amœnissimi spectaculi contemplationem alacriores ingrediemur.

Titulus igitur in codicibus nonnihil variat, sive id accidit scribarum studio, sive sermonis Hebraici ambiguitas hanc nobis peperit varietatem. Septuaginta sic reddidere: In finem pro torcularibus filiis Coræ Psalmus. Hieronymus hoc pacto, Vincenti pro torcularibus filiorum Coræ psalmus.

Quum audis, in finem, intellige psalmũ tractare de Christo, qui † finis, hoc est, perfectio legis est omni credenti. Nulla est enim vera perfectaque iustitia, nisi per fiduciam synceram erga illum, qui solus fide purificat corda mortalium. Quum audis, Vincenti, sive, Pro victoria, protinus in mentem tibi veniat

† Rom. 10.

niat illud Paulinum, Neminem asse-
qui beatam illam coronam gloriæ
nunquam marcescentis, nisi qui le-
gitime certaverit. Quidam ex He-
bręi sermonis peritia submonuit, pro
Vincenti, potuisse verti, effundenti
sanguinem, ut non levem & incruen-
tam pugnam, sed acre prælium, &
ut Græci dicunt ἄσπονδον πόλεμον intel-
ligas. Quum enim qui huic mili-
tant mundo toties sua corpora telis
hostium obiiciant, suamque vitam
ambigui Martis aleæ committant, ut
supplicationem, ovationem, aut
etiam triumphum assequantur, eum-
que ridiculum verius ac ludicrum
quam speciosum, quem nemo vir
gravis absque risu videre posset, cuius
universa pompa uno circumagitur
die: quid non facient Christi mili-
tes, ut æternum illum triumphum
assequantur in cœlis? Quanta nunc
est gloria martyrum, qui suum ef-
fundendo sanguinem, per fidem * vi-
cerunt regna, operati sunt iustitiam,
& adepti sunt beatas promissiones?
 Quo-

* *Hebr.* 11.

Quorum encomia per universum resonant orbem, & angelis applaudentibus sempiternum cum duce suo Christo triumphum agunt in cœlesti Hierosolyma. Quanquam & hi qui Paulo auscultantes amore Christi mortificant membra sua, quæ sunt super terram, libidinem, avaritiam, iracundiam, aliosque id genus affectus, spiritui reluctari solitos, non incruento bello vincunt Satanam. Iam & in ipso psalmo fit mentio Tabernaculorum, sive tentoriorum. quod militiæ verbum est. Porro quod in titulo additur, pro torcularibus, nonnihil torsit Divum Augustinum, eo quod in Psalmo nulla fiat torcularium mentio. Itaque confugit ad allegoriam. Verum animadvertere poterat, Psalmorum titulos interdum indicare argumentum ex historia, velut in Psalmum 33, Psalmus David cum mutavit vultum suum coram Abimelech, & dimisit eum, & abiit. Interdum diem festum quo decantari solet. velut Psalmus 91 titulum habet, Psalmus cantici in die Sabbathi

Sabbathi.92, Laus cantici David in die ante Sabbathum.93,Psalmus David quarta Sabbati. Nec oportet historicum sensum reiicere, quo locus fiat allegoriæ, quum ille sit huius basis & fundamentum,qui cognitus facit, ut aptius tractetur intelligentia retrusior ac mystica. Itaque titulus propheticus,quum addit, pro torcularibus, indicat mensem septimum, qui apud nos September est. Nam prisci à mense Martio quum sol ingreditur Arietem faciebant anni initium: & ab hoc numerantibus,quoniam quintus erat is qui post dictus est Iulius, Quintilis appellabatur,& huic succedens Augustus, Sextilis, ac cæteri item usque ad Decembrem, ex ordine sortiti sunt nomen. Quoniam autem mense Septembri vindemiæ tempus est, significantius erat, & ad mysterium accommodatius,dicere, pro torcularibus, quam mense septimo. Sic Horatius initium veris indicans non inamœna figura dixit, Zephyris & hirundine prima. Simul autem indicantur dies festi, quibus

hoc canendi certamen inter prophetas celebrabatur. Hinc eſt quod aliquot Pſalmorum titulus habet mentionem Liliorum ſive Roſarum, vernum tempus indicans, & eius temporis feſta. Nam quum Iudæis tria fuerint feſta præcipua, Paſcha in memoriam prodigioſe tranſmiſſi maris, & Pentecoſtes in memoriam legis in monte Sinai latæ ac receptæ, & tabernaculorum, de quo mox dicemus: Primũ incidebat in veris initium, Secundum in ver iam adultum, Tertium in autumnum. Nam Septimi menſis die xv feſtum erat ſcenopegiorum, à figendis tabernaculis dictum. Septem enim diebus iubebantur commorari in tabernaculis, in memoriam veteris hiſtoriæ, quod ex Aegypto profugi, per vaſtam & horridam ſolitudinem peregrinãtes, annis quadraginta habitarint in tentoriis, Deo viam monſtrante, nocte per columnam igneam, interdiu per columnam nubilam, cuius interim beneficio, nec potus nec cibus illis defuit, nec veſtes aut calceamenta
detrita

detrita sunt. Quo tempore & templum ipsum erat tabernaculũ, mansitque donec Solomon extrueret illud templum Hierosolymis, ipsis etiam ethnicis venerabile. Huius tam benignæ numinis providentiæ ne vel ipsi possent oblivisci, vel ad eorum posteros non perveniret tanti miraculi notitia, iussi sunt quotannis circa vindemię tempus tabernaculorum festum agere per dies octo, idque mense Septimo: qui quodammodo sic in mensibus est Sabbathum, quẽadmodum in diebus dies Septimus, in annis septimus annus, qui terris quoque suum dabat ocium, in annorum hebdomadibus, Iubileus septem annorum complectens hebdomadas. Ex his ergo Septimi mensis octo diebus primus erat Sabbatum, utpote tertiæ hebdomadis initium, & item Octavus quartæ hebdomadis initium. Uterque ieiuno & ocio peragebatur. Cæteri qui inter hos intercedebant, sacrificiis, hymnis, gratiarum actione & gaudiis solennibus transigebantur. Octavus tamen dies

velut novi festi principium erat, videlicet cœtus sive collectæ, quod tum præter impendia sacrificiorum ac donorum nonnihil à singulis colligeretur, in sumptus tabernaculi. His de rebus tractatur Levit. 23. & Numerorum 29. Proinde quanquam in titulo non est expressa mentio tabernaculorum, est tamen tacite comprehensa, designato mense, quo Scenopegiorum festũ celebrabatur, collectis iam omnibus terræ frugibus. Mensis autem ille ferme totus festis & sacrificiis peragebatur, quo simul & Levitis provideretur, & populus agnosceret se quicquid terra produceret divinæ munificentiæ acceptum ferre debere: ut nec ad luxum abuterentur, si quando annona provenisset largior, nec desponderent animum, si quis annus extitisset sterilior: ab ipsis admoniti tabernaculis, quod quum per steriles arenas ac sitientes facerent iter, dominus non passus sit illis quicquam deesse, sed manna demiserit è cœlo, aquam effuderit è petra. Nam qui fieri possit,
ut

ut qui sic vestit agrestia lilia, qui pabulum suppeditat passerculis, sinat famulos suos egere necessariis, præsertim quum piorum sobrietas paucissimis sit contenta? Quo turpius est, quod hodie Christiani quidam, ubi divina benignitas uberiorem annonam effudit, non ad gratiarum actionem, non ad liberalitatem in sacerdotes & pauperes, sed ad lasciviam, luxum ac libidinem convertuntur. Contra si paulo malignior fuerit proventus, obliti superioris abundantiæ, ac defutura diffidentes, intendunt rerum pretia, contrahunt manus in egenos, accidunt quod debetur sacerdotibus, frustrantur creditores. Quanto dignius erat iis qui Christi titulo gloriantur, ut quo parcior fuerit anni proventus, hoc effusior esset divitum in pauperes benignitas? Non enim Deus in hoc dedit messem uberiorem, ut in tuis horreis frumenta computrescerent, sed ut quod superest in usus pauperum dispensaretur. Ita fieret, ut superiore fertilitate videare non indi-

gnus, & in sequuturis annis maiorem domini liberalitatem promereatis. Porro festum illud tabernaculorum quod olim à Iudæis celebrabatur, τυπικῶς designasse celebritatem Ecclesiæ Catholicæ, non obscure declarat propheta Zacharias capite 14. Erit ruina, qua percutietDominus omnes gentes quæ non ascenderunt ad celebrandam festivitatem tabernaculorum. In eodem Capite fit mentio torcularium: ut huius Psalmi argumentum ex eo prophetę loco sumptum videri possit. Illud vigilanter annotatum est ab Hieronymo, tres esse Psalmos, quorum titulus meminit torcularium. Octavus, qui inscribitur David. Octogesimus, qui inscribitur Asaph. Et hic octogesimus tertius, qui inscribitur filiis Core. Quibus & hoc commune est, quod omnes meminerunt victoriæ. Ogdoas autem resurrectionis gloriæ dicata est. Hic est enim dies quem fecit dominus à mortuis resurgens, in quo iubemur lætari & exultare tripudiis spiritualibus, Nam ubi resurrectio, ibi

ibi vita eſt. Vita autem eſt innocentia, quemadmodum peccatum mors. Primus igitur dies plauſibilis erat hominis ad imaginem Dei conditi, de quo tractat Pſalmus octavus, oſtendens, hominem ita conditum, ut angelis eſſet proximus. Secundus erat hominis per legem ad innocentiam revocati, quod indicat Ogdoas decies multiplicata, decalogum figurans. Hic tertius oſtendit hominem per Euangelii gratiam eo perfectionis evectum, ut licet corpore degeret in terris, per fidem tamen ac ſpem converſationem haberet in cœlis. Eoque decem ogdoadibus additur ternio, quod per Euangelicam lucem mundus univerſus cognovit dilucide myſterium ſacræ Triadis. Patrem noverant & Iudæi, ſed poſteaquam filius aſſumpta natura humana in terris viſus eſt, & cum hominibus verſatus eſt, moxque receptus in cœlum, emiſſo cœlitus ſpiritu innovante linguas ac mentes omnium, tum demum dilucide mundus agnovit, in tribus perſonis unum

Deum, & in eadem natura divina tres personas, patrem & filium & spiritum sanctum. Quoniam autẽ gentes solent vindemias prophanis & impiis ritibus in honorem ridiculi Bacchi celebrare, incompositis ludis, indecoris saltationibus, & obscœnis verbis lascivientes, cuius insaniæ dolemus in hodiernum usque diem nonnulla conspici vestigia: Moses publicam lætitiam ad religiosam gratiarum actionem, petulantes motus ad propheticas saltationes, (Nam & David in honorem Dei ante Arcam saltasse legitur) impios hymnos & impudicos sermones ad mysticos Psalmos convertit, effecitque, ut impurus cultus, quem aliæ nationes dæmonibus exhibebant, in veri Dei cultum verteretur. Habebant & gentes in his festis sua certamina, in quibus homines parum sobrii, facie fæcibus oblita de plaustris ridicula carmina iaciebant: victori præmium erat hircus, dignum ut aiunt patella operculum. Hic inter prophetas erat certamen, plenum religionis ac reveren-

verentiæ. Unde Pſalmi complures in titulis habent, pro victoria. Tale certamen & Apoſtolorum temporibus erat in cœtibus Chriſtianorum: Unus loquebatur linguis; plures, prophetæ officio fungebantur. Nec hic fervebat indecora contentio, ſed ſi cui alteri fuiſſet revelatum, prior tacebat. Nec victus ſibi diſplicebat, ſed gratias agebat ſpiritui, qui per alium hoc docere voluit, quod ipſum fugerat. Nec victor efferebatur animo, ſciens, totum hoc eſſe divini ſpiritus energiam, qui cuique dividebat ſua dona prout volebat. Tale canendi ſaltandique certamen erat inter hos prophetas. Hoc exemplo nos erudimur, ut ſive laboramus & affligimur adverſis, ſive rebus proſperioribus delinimur, omnia in gloriam Dei faciamus. Nunc complures Chriſtiani tantum in morbis, bellis, aliiſve periculis Deum invocant, & ita diſtinguunt tempora, ut triſtia ſecent Deo, lætiora tribuant Satanæ. In funere charorum videas aliquam pietatis ſpeciem: in nuptiis, in victoriis,

ctoriis, in conviviis, nullum Christianæ mentis vestigium. Existimant, abunde satisfactum Deo, si per tempus quadragesimæ paulo vivant severius. sed imminente quadragesima, quam irreligiosa licentia? rursus exacta ea feriis Paschalibus, quanta aviditate reditur ad intermissas voluptates? Atqui decebat Christiana gaudia non minus habere religionis quam luctum. Quam diu versamur in his tabernaculis, sunt variæ rerum vices. Est tempus nascendi, & est tempus moriendi. Tempus nubendi, & tempus abstinendi à nuptiis. Tempus gaudendi de natis liberis, & tempus lugendi defunctos liberos. Sed Christianis nullum oportet esse tempus vacuum à pietate. Sub festum diem celebretur ieiunium, sed religiosum: festus dies requirit lætitiam, sed spiritualem. Illic nonnihil contristamur, sed secundum Deum: hic lætamur, sed coram domino. Quemadmodum de gaudiis Euangelicis loquens Esaias cap. 9 ait: Lætabuntur coram te, sicut qui lætantur in messe.

messe. Bene lætantur qui lætantur coram Deo, qui pura conscientia illi pro tristibus pariter ac lætis gratias agunt. At qui læticiæ temporibus, aleæ, temulentiæ, turpiloquiis & scortis indulgent, coram mundo fortasse lætantur, coram Deo insaniunt. Sed his forsitan diutius immoramur, quam sat est, utinam & sine causa! Absolvamus igitur tituli mysterium. Octavus Psalmus inscribitur David. quæ vox Hebræis sonat manu fortem. Octogesimus Asaph. quæ sonat, congregantem. Hic octogesimus tertius, filiis Core, hoc est, calvariæ. Iuxta sensum retrusiorem, tribus nominibus idem Christus significatur. Ille condidit hominem rectum: pater enim per filium condidit universa, quæque in cœlis, quæque in terris. Id nemo potest nisi omnipotens. Unde Paulus scribens Hebręis, filium appellat verbum virtutis paternæ. Idem hominem collapsum, eoque deiectum, ut iam comparandus esset brutis animantibus, & similis factus esset illis, ne dicam

cam deterior, recollegit per legem, & donec veniret plenitudo temporum, velut cancellis inclusit. Unde & synagogę vocabulum. Et Psalmus Asaph, increpando provocat ad legis observationem. Israel, inquit, si audieris me, non erit in te Deus recens. Denique congregatoris personam ipse dominus profitetur in Euangelio. Hierusalem Hierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui missi sunt ad te, quoties volui congregare te, sicut gallina cõgregat pullos suos sub alas! & noluisti. Tandem ubi venit plenitudo temporis, idem factus filius Core, in monte Calvariæ sublatus in crucem universum orbem ad se congregavit, & in eodem resurgẽs devicto Satana triumphavit. Hic fortasse scrupulus aliquis tãget animum lectoris, quomodo Christus filius Dei, dicatur filius Coræ, qui quum esset ex Levitis præcipuus, ambiit summum sacerdotium, & adiunctis sibi Dathan & Abiron, totam fere multitudinem concitavit adversus Mosen & Aaron, sicut refertur

Numer.

Numer. 16. Cui quotquot pertinaciter adhæserunt, partim vivi à terra dehiscente absorpti sunt, partim igni cœlitus emisso absumpti. Sed nihil absurdi habet allegoria. Christus iuxta carnem è gente Iudaica duxit originem, pertinaciter rebelli adversus Deum. De qua queritur per Esaiam † prophetã: Extendi manus meas tota die ad populum non credentem & contradicentem mihi. Rursum in Psalmis: Quadraginta annis proximus fui generationi huic, & semper dixi, hi errant corde. Quam pertinacem rebellionem exprobrat illis & Stephanus in Actis Apostolorũ: Vos semper spiritui sancto resistitis. Complures autem Psalmi in titulis habẽt, filios Core, nec ullius tamen nomen exprimitur: quasi satis esset ad illorum laudem, dici filios Core: quum iuxta communem hominum sensum ignominia videatur, scelerati patris & horrendo exemplo damnati cognomine designari. Quis enim sustineat appellari filius aut nepos Iudæ prodi-

† *Esa.* 65. *Rom.* 10.

proditoris? Et tamen ſcriptura laudis gratia notat poſteros Core, progenitoris nomine, cuius impietas illuſtravit filiorum pietatem, qui cum eſſent arctiſſimis naturæ vinculis aſtricti ſeditionis autori, tamen in illis affectum naturæ vicit amor religionis. Siquidem, ut eſt probabilis coniectura, aut auſcultantes Moſi reſipuerunt ſepararuntque ſe à patre, aut ſic apud illum remanſerunt, ut impio propoſito nequaquam aſſentirentur, eoque illo cum ſuis abſorpto filii ſervati ſunt, ut legis Num. 26. nec ob patris ſcelus à tabernaculi miniſterio ſubmoti ſunt, ſed honorifico Ianitorum officio functi ſunt, quemadmodum refertur 1. Paralip. cap. 26. Inſuper & prophetico ſpiritu præcelluerunt. Ergo quum Deus non imputet parentum commiſſa filiis, niſi facta illorum imitentur, inique facit hominum vulgus, qui liberis non aliter exprobrat progenitorum ſcelus ac ſupplicium, ac ſi ipſi perpetraſſent. Tuus inquiunt pater de peculatu cõvictus, in crucem actus fuit, & audes hiſcere?

hiscere? audes venire in conspectum hominum? Sed pulchrius est, ex malis prognatos virtute claros evadere, quã si quis bonus nascatur ex bonis. Cæterum iniquius etiam faciunt, qui filiis non scelera parentum, sed fortunam aut calamitatẽ probri gratia obiiciunt. Novi inquiunt patrem illius servum, aut vidi mendicum. Et qui hæc dicunt, ipsi sibi ignoscunt, quod dediti vitiis turpissimam servitutem serviunt Satanæ, quod pauperum rapina ditescunt. Ex patre servo nasci non est turpe, sed servire libidini, avaritiæ, cæterisque vitiis, turpissimum est. Mendicare panem si urgeat egestas, non est turpe, sed egenis non impertire necessaria, ac rapto vivere, crimen est exprobrabile. Et qui sibi ignoscunt vera propriaque commissa, proximis exprobrant alienam fortunam. Quanto Deus civilior erga nos! Non imputat nobis nostra delicta, quorum semel pœnituit. Quod facinus execrabilius quam fuit Core? aut quod supplicium detestabilius? haud illud quidem homine iudice, qui nõnunquam

nunquam fallitur, sed Deo. Et tamen huius filios sermo propheticus honoris gratia progenitoris nomine signare maluit quam propriis vocabulis. Similis inhumanitatis est quod qui ex Iudæis progeniti, à parentum impietate conversi sunt ad veram pietatem, contumeliæ causa vocamus Maranos, quum ea gratia plus illis honoris debeatur. Quod si iustum, maiorum vicia impingere nepotibus, unde nos prognati sumus? Nonne ex his qui in veri Dei contumeliam, coluerunt ligna & lapides? qui martyrum sanguinem effuderunt? Sed ad rem. Core, Dathan, Abiron, & Hon, conati sunt dividere tabernaculum, quemadmodum hæretici & schismatici semper conati sunt ecclesiam discindere: sed ut in illos præsens ira Dei desæviit, ita qui moniti nolunt ab impiis sectis ac seditiosis conatibus resipiscere, hos sine dubio manet gehennæ incendium. Atque in simili rerum statu, oportet omnes esse filios Core, ut nec filius contra pietatem adhæreat patri, nec frater fratri,

nec

nec uxor marito, nec gener socero, sed ab impiorum tabernaculis secedendum est, si non corpore, certe animorum dissensione: & si quid erroris per incogitantiam obrepsit, auscultemus Mosi, & moniti meliora sequamur: quo post exantlatos huius vitę labores, in monte domini bibamus mustum sempiternæ lætitiæ, & concorditer viventes in tabernaculo dei, quod est Ecclesia, recipiamur in cœleste tabernaculum ecclesię triumphantis. Video, me in explicando titulo prolixiorem fuisse, quam proposueram. Ad Psalmum igitur properabimus.

Quam dilecta tabernacula tua, domine virtutum!

ABruptū huius Psalmi exordium declarat impotens animi desiderium. Quod genus est & Psalmi 72. Quam bonus Israel Deus iis qui recto sunt corde! Aptius est quod legit Augustinus, Quam amabilia! Gręce est ἀγαπητά. Nihil est pulchrius, ni-

hil

hil amabilius, nihil tutius aut firmius bonorum in bonis conſenſu; ut contra nihil turpius, nihil abominabilius, nihil infirmius conſpiratione malorum in malum. Habent enim & impii tabernacula ſua, quorum & hic Pſalmus meminit, & is qui hunc proxime præcedit. Quoniam cogitaverunt unanimiter, ſimul adverſus te teſtamentum diſpoſuerunt: Tabernacula Idumæorum & Iſmaelitæ, Moab & Agareni, Gebal & Ammon, & Amalech, alienigenę cum habitantibus Tyrum. Et Pſalmus ſecundus, Principes convenerunt in unum, adverſus dominum & adverſus Chriſtum eius. Sicut eſt unica eccleſia. Et tamen Paulus ita loquitur: Sicut in omnibus eccleſiis doceo, ſentiens, eſſe multas diſtinctione locorum ac perſonarum, unicam profeſſione fidei, & ſacramentorum communione. Ita multa leguntur tabernacula Dei, quum revera ſit unicum tabernaculum univerſos electos complectens, quoniam omnes in Chriſto ſunt idem. Contra impiorum, quoniam

niam in religione ac fidei dogmatibus dissentiunt, nullum est commune tabernaculum, sed impii cum impiis sic dissentiunt, ut variis quidem modis ac nominibus, sed tamen pari impietate dissentiant à tabernaculo Dei. Olim Græci & Romani deridebant Aegyptios, bovem Serapim, & Cercopithecos, atque adeo cepe pro diis colentes: sed ipsi interim lapides ac ligna, aut in his latentes dęmones pro vero Deo colebant. Sic Lacedæmonii habebant sua tabernacula, diversa à tabernaculis Asianorũ. Habebat & Gallia Druidas propriæ cuiusdam religionis magistros, sed cum vera religione pugnantes. Horum typum gessit Dathan, Abiron, & Hon. In suo quisque tabernaculo stabat paratus ad pugnam. Erant inter se divisi, in hoc concordes, ut Mosen expugnarẽt. quemadmodum diversarum gentium diversæ religiones, inter se discordes, mira tamen concordia & syncretissimo, persequebantur Iudæos, ac post maiore conspiratione Christianos. Hæreticorum autem

autem dissidia figurabat Core, qui non recessit à tabernaculo Dei corpore, licet animo esset sciunctissimus. Siquidem hæretici affectant videri veræ religionis assertores. Et quemadmodum ille conabatur Aaron à sacris submovere, ita isti persuadere conantur, catholicę doctrinę sectatores esse tyrannos & hostes ecclesiæ. Et quemadmodum unusquisque hæresiarcha clamat, hic est Christus, nõ isthic: Ita Core grex dicebat, omnis multitudo sanctorum est, in ipsis est dominus. Ante redemptoris adventum apud Iudæos Sadducæi & Herodiani habebant sua tabernacula, sed nec amabilia, nec speciosa. Cæterum iam per orbem diffundente sese luce Euangelica, quam multa, quam abominanda tabernacula hæreticorum constiterunt adversus tabernaculum Dei? Quis non inhorrescat, si vel legat quæ turpitudinum scena fuerit in tabernaculis Ophitarum, qui serpentem pro Christo venerabantur? Cainorum, qui Cain parricidam & Iudam proditorem inter
præci-

præcipuos habebant ſanctos? Nicolaitarum, quibus uxores erant communes? Adamianorum, qui nudi cum nudis fœminis ad ſacra conveniebant, hac ſcilicet ſpecie Adam & Evam adhuc innocentes è paradiſo nobis repræſentantes? Et tamen iidem nuptias averſabantur. Quæ dogmatum portenta, quæ monſtra turpitudinum peragebantur in tabernaculis Baſilidis, Colarbaſi, Priſcillæ, ac Marcionis? Manichęorum fœda myſteria, quis poſſet abſque nauſea vel legere vel recenſere? Quis non execretur Sabellinorum, Arianorum, Eunomianorum blaſphema in Chriſtum, aut in totam potius trinitatẽ, conventicula? Quibus pręſtigiis, quibus technis, qua crudelitate conati ſunt catholicam veritatem obruere? Operæpretium fuerit unum & alterum illorum ſtratagema referre, ut hinc fiat coniectura, quantum malitiæ texerunt illa tabernacula. Athanaſium invictum catholicæ veritatis propugnatorem, quoniam ſcripturis & argumentis ſuperare non

valuerunt, fictis criminibus ſtatuerant opprimere. Conſtantium Cæſarem malicioſis ſuggeſtionibus ſic irritarant in virũ ſanctiſſimum, ut iuſſerit apud Tyrum coacto concilio cognoſci de Athanaſio, delegato ad id comite quodam à latere ſuo, qui cognitioni præſideret. Duo præcipua crimina intentabantur, mulier vi cõſtuprata, & brachium homini defuncto abſciſſum in uſum maleficarũ artium. Conducere mulierculam quæ huius tragœdiæ partem ageret, non erat difficile: ſed ad probandum maleficii crimen accerſierant Arſenium quendam olim Athanaſii lectorem, qui veritus epiſcopi quem offenderat correptionẽ ab eo profugerat. Hunc diebus aliquot abditum ſervarant Ariani, ut cum fide mentirentur eſſe mortuum. Is tamen ut intellexit, quid in Athanaſium molirentur, ſive exhorrens facinoris atrocitatem, ſive cupiens hac occaſione cum epiſcopo ſuo redire in gratiam, noctu clam profugit è latebris, & Tyrum ad Athanaſium navigio pervenit, eique

rem

rem omnem aperit. Ibi vir ut insigniter pius, ita mire solertis ingenii, quippe qui iuxta præceptum domini columbinam simplicitatem cum serpentis prudentia coniunxerat, iubet Arsenio, ut abdat sese, donec in rem præsentem evocaretur. Coacto concilio prodit mulier, infertur horrendo spectaculo loculus defuncti, ostenditur brachium hominis resectum loculo impositum. Horror etiam bonorum animos pervaserat. Quis enim crederet, illa fingi à sacerdotibus? Mulier, quæ fuerat edocta, narrat, se quondam Athanasium excepisse hospitio, & ab eo noctu, quum nihil ab illo metueret, per vim fuisse constupratam. Athanasius introductus est, ad hæc responsurus. Is qua præditus erat solertia, submonet Timotheum presbyterum suum, ut ipso tacente mulieri respondeat. Sciebat enim, se mulieri ne de facie quidem notum esse. Quum illa perorasset accusationem, Timotheus, tu ne inquit, mulier, ais te à me vi constupratam? Tum illa muliebri pervica-

cia, Tu, inquit, tu inquam illo loco, illo tempore, per vim meam pudiciciam contaminasti. Erubuere quidam, tam facile detecta mulieris calumnia. Nec tamen absolutus est Athanasius, nec ad calumniæ pœnam vocata mulier, quod iidem essent iudices qui accusatores. Itum est ad secundum crimen: En, inquiunt, ipsa res loquitur: hoc, est Arsenii brachiũ, quod in quem usum amputaris, tu nobis Athanasi exponito. Hic simili solertia vir prudens rogat illos, num satis nossent Arsenium, cuius hoc esset brachium. Respondent quidam, se probe nosse Arsenii faciem. Petit Athanasius, ut liceret sibi accersere quendam, quo ad eam causam haberet opus. Concessum est. Introductus est Arsenius. cuius facie nudata, Ecce, inquit, Arsenius vivus, ecce brachium dextrum, ecce sinistrum incolume: unde vos istud brachium amputaveritis, ipsi narrate. Quid hic expectas, ut hic Athanasius fuerit expeditus? Imo discerptus erat inimicorum manibus, ni Archelaus Orientis comes,

qui

qui & ipſe ei conſilio præſidebat, virum ſanctum è manibus illorum extractum per occultos meatus dimiſiſſet. Quid autem tergiverſari poterant, tam evidenter confutati? Vociferabantur, hominem eſſe magum, ac præſtigiis imponere oculis hominũ, nec ullo pacto commitendum eſſe, ut talis artifex viveret. Rurſus coacto concilio, perinde quaſi legitime convictus, cõdemnatur Athanaſius. Spargitur per univerſum orbem fœdus rumor: per imperiales præfectos, per omnes latebras, terra marique, quæritur vir cœlo dignus, propoſitis etiam præmiis, qui vivum adduxiſſent, aut ſi minus id poſſent, qui mortui caput attuliſſent. Quid? ſimile Iudæi moliti ſunt in Chriſtum. Imo quis fando audivit inter ethnicos facinus execrabilius? Specimen dedi: talia ſunt ſchiſmaticorum & hæreticorum tabernacula. Quid nunc commemorem de Circumcellionũ furioſa crudelitate? Quid de Donatiſtarum vafricie, technis ac violentia? Hæc non ignorant qui legerunt Auguſtini de

 his

his actis commentarios. Sed hæc vetusta. Magis deplorandum, quod nostra etiam memoria, reperta sunt conventicula, in quibus noctu post decantatas Dei laudes, extinctis lucernis, promiscua venere viri cum fœminis miscebantur. Sit hoc leve. In quibus matres ultro tradebãt suos infantes occidendos, & tam immane facinus hilari vultu spectabant, persuasæ, sic interfectos inter precipuos sanctos habendos. Quæ dementia videtur ex heresi quę κατὰ Φρύγας dicitur traxisse originem, qui Eucharistiam ex farina sanguine infantis macerata conficere solent. Eum minutis punctionibus excipiebant. Quod si puerum eũ mori contigisset, pro martyre colebatur. Vides, in quæ portenta devolvantur homines, qui semel deserto Dei tabernaculo, sese mancipaerunt tabernaculis impiorum. Iam si præstanti forma puellam, cũ anu deformi componas, & illa videbitur amabilior, & hæc aspernabilior. Ita propheticus ac spiritualis oculus cõferens synagogas Satanæ cum tabernaculo

naculo dei, in quo regnat cœlestis illa veritas, in quo exuberat pax exuperans omnem sensum, in quo fervet charitas fuci nescia, triumphat fides invicta, in quo uno ore unaque anima canuntur laudes dei, magis erumpit in vocem, Quam amabilia tabernacula tua, domine virtutum! Piorum enim concordia cœlestis illius ecclesię imaginem nobis repræsentat, in qua nulla est opinionum dissensio: Iam enim gloriam domini non ænigmate, sed revelata facie speculantur: summa animorum concordia, summa charitas: uno ore eademque mente deum hymnis celebrant. Adde huc, quod spiritualis oculus, quem perspicacem reddit lumen fidei, plus cernit quam oculus corporis. Quid igitur ille videt præterea? Videt Christum, in medio suorum residentem, ac benedicētem cœtui suo. quemadmodum ipse pronunciavit in Euangelio: Ubicunque sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Videt Angelos protectores ac ministros

ſanctæ congregationis, magna frequentia ſummaque reverentia verſantes. In tabernaculis impiorum omnia diverſa ſunt: in quibus præſidet ſatanas, nunquam nocentior, quam quum ſe transfigurat in angelum lucis: interſunt impii ſpiritus ad omne malum inſtigantes. Ut ne iam commemorem diverſum exitũ. Quid Core & illi cõiuratis acciderit, ſciunt omnes. Horribile ſpectaculum erat, terram dehiſcere, ac viva corpora devorare, aut igni cœlitus emiſſo, aut fulmine, conſumpta tot hominũ millia. Nam poſtridie recrudeſcente populi ſeditione, quatuordecim millia perierunt incendio cœleſti. Sed horribilius eſt, & animam & corpus mitti in gehennam. Nec omnino falſum eſt, quod dicunt quidam, inviſibilem eſſe eccleſiam. Solus enim Deus introſpicit corda hominũ, ac vere novit, qui ſint ipſius. Multis tamen argumentis ſæpe deprehenditur, ubi ſit eccleſia Dei, ubi ſynagoga ſatanæ. Multorum enim peccata præcedentia ſunt ad iudicium. Sed hæc ipſa eccle-
ſia

ſia viſibilis quę bonis habet admixtos malos, quantum habet alacritatis ac maieſtatis, quoties ad pietatis cultum convenit? Ubi is cui datum eſt donum prophetiæ, ſyncere tractat ac diſpenſat verbum Dei, populus religioſa attentione ac reverētia auſcultat, non ut verbum hominis, ſed ut verbum Dei. Quum interim qui docet, ſic afficitur, ut ſentias Chriſti ſpiritum per os hominis loqui. Interea videre eſt præſentem ſpiritus energiam in auditoribus. Alii ſuſpirant, aliis erumpunt lachrymæ, aliis hilareſcit facies. in ſumma, dicas omnes transfigurari. Rurſum quum in ſolenni cultu, ſuo quiſque munere fungitur, alius recitat ſacram lectionē, alius decantat laudes Deo, alius orat totius multitudinis nomine, tractatque myſteria, alii hæc agenti ſubſerviunt, populus interim religioſo ſilentio veneratur hæc omnia. Quis hæc ſpectans non fateatur, amabilia eſſe tabernacula Dei? Itidem quum procedit ſolennis eccleſiæ ſupplicatio decēti digeſta ordine, et-

iam ii qui tantum ſpectandi gratia proſpiciunt, venerabunda quadam alacritate tanguntur. Poſtremo omnis legitimus conventus hominum ad rem honeſtam habet dignitatem quandam, atque adeo lætitiam. Cuiuſmodi ſunt cœtus diſcipulorum ad profeſſionem, aut diverſorum hominum ad diſputationem publicam. Alcibiades quum primum eſſet verba facturus apud populũ Athenienſem, ſenſit animi trepidationem. Eam illi ſic exemit Socrates. Rogat num poſſet contemnere coriarium aliquem? Reſpondit, maxime. Num figulum? reſpondit, facile. Num fabrum aut cementarium? Quum de ſingulis interrogatus reſpondiſſet, apud quemvis iſtorũ poſſe intrepide dicere: Atqui, inquit Socrates, ex his conſtat ille populus quem tu vereris. Quod ſi per ſe contemptiſſimis hominibus ipſe conventus conciliat dignitatem ac reverentiam, quanto venerabilior eſt cœtus piorum hominum ad cultum Dei viventis congregatorum? Tantam autem vim habet chorus

una-

unanimiter Deo fidentium, ut prophanos etiam rapiat in admirationem sui, sicut testatur Paulus, Idiotam aut incredulũ ingressum ecclesiam sanctorum, procidere in faciem suam, & adorare deum, profitentem quod vere deus sit in medio suorum. Balaam propheta quidem erat, sed impius. Is tamen è monte conspectis Israelitarum tabernaculis coactus est exclamare; Quam pulchra tabernacula tua, Iacob, & tentoria tua, Israel! Videbat idem felicem illorum mortem qui perseverant in castris ecclesiæ. Moriatur, inquit, anima mea morte iustorum, & fiant novissima mea horum similia. Conspexit horum tabernaculorum pulchritudinem propheta sanctus, quum exclamat in Cantico graduum: Ecce quam bonum & quam iucundum, habitare fratres in unum! Vidit & Petrus, sed tanquam per somniũ, quum in monte contemplatus esset domini gloriam, & audisset Mosen ac Heliam, de gloria mortis Dominicæ colloquentes: Domine, inquit, bonum

eſt, nos hic eſſe: faciamus hic tria tabernacula. Illic demum vera eſt concordia, ubi lex & prophetæ conſentientes, Chriſtũ novi teſtamenti miniſtrum, non litera ſed ſpiritu prædicant. Hoc nec fit in ſynagogis Iudęorum, qui legem detorquent, non ad Chriſtum, ſed ad neſcio quem alium Meſſiam, quem tot iam ſeculis fruſtra exſpectant infelices: nec in tabernaculis Manichęorum, qui totum vetus teſtamentum ut non à Deo ſed à principe tenebrarum proditum reiiciunt, novum ceu multis locis falſatum ſuo arbitrio probant aut improbant. Denique in nullis hæreticorum tabernaculis, ubi ſcripturæ non ad Chriſtum qui eſt veritas accommodantur, ſed ad ſenſum humanum detorquentur. Id enim ſemper fuit hæreticorum proprium. Siquidem Priſcillianiſtæ nullius libri vel veteris vel novi Teſtamenti autoritatem reiiciebant, ſed quum abſurdiſſima docerẽt, quicquid cum ipſorum dogmatibus pugnabat, falſa interpretatione ad alienum ſenſum depravа-

pravabant. Verum ut ad Psalmi tenorem redeam; Si tabernacula Dei intelligis Ecclesiam adhuc in terris militantem; puta, hæc dici, vel à catechumeno, vel ab ethnico aut Iudæo resipiscente, vel à peccatore sive hæretico schismaticove redeunte ad cor. Sin de ea parte ecclesiæ, quæ iam triumphat cum Christo; puta, quemvis pium hominem, cum Paulo cupientem dissolvi & esse cum Christo, dicere, Quam amabilia tabernacula tua, domine virtutum! Abruptum sermonis initium declarat desiderii magnitudinem à profunda contemplatione proficiscentis. Nec ociosum est quod alloquens dominum, dicit, Tua. Quicquid in ecclesia, virtutis, roboris, aut felicitatis est, domini est, non hominum. Ille gratis sibi redemit ecclesiam, ille gubernat, ille tuetur adversus omnes procellas. Et quicunque ecclesiæ resistit, non rebellat hominibus, sed Deo. Hoc aperte loquitur per os Zachariæ cap. 2. Qui tetigerit vos, tanget pupillam oculi mei. Et Paulus audit: Saule Saule, quid

quid me persequeris? Rursus, quemadmodum in Euangelio agnoscit sibi præstitum quicquid beneficii collatum fuerit vel in infimum Christiani nominis professorem, ita quicquid malorum ingeritur in ecclesiam catholicam, sibi ingestum esse deputat. Talem præsidem ac propugnatorem quum habeat ecclesia catholica, frustra sunt omnes impiorum conspirationes adversus illam. Eoque Psalmus addit, domine virtutum! Virtutes autem hic appellat, non ἀρετὰς, quæ opponuntur vitiis, sed δυνάμεις, quæ vox sonat potentiam. Atque hoc cognomento sacræ literę nonnunquam designant deum. Veluti Psalmo 23. Dominus virtutũ ipse est rex gloriæ, δυνάμεων. Præcesserat enim, Dominus fortis & potens, dominus potens in prælio. Et in veteris testamenti voluminibus frequenter appellatur dominus Sabaoth, quod Hebræis sonat, virtutum sive exercituum. Δυνάμεις in mysticis literis interdum declarat præcipuos angelos, quorum ministerio deus utitur ad electorum suorum prote-

protectionem. Hunc exercitum vidit Helizeus, quum † puero ad cōspectum Syrorum exercitum exanimato diceret, Noli timere, plures sunt nobiscum quam cum illis. Et ad prophetæ preces aperti sunt oculi ministri. mox & ipse vidit montem plenum equitibus & curribus igneis. Nemo, inquit Christus, potest eos de manu mea eripere, quos pater dedit mihi. Concinit his canticum graduum. Nisi dominus ædificaverit domum, in vanum laborant qui ædificant eam, &c. Tempore Pauli nec opibus, nec viris, nec ullis mundi præsidiis erat munita ecclesia, & tamen magna fiducia loquitur, * Si Deus pro nobis, quis contra nos? Moxque eo fiduciæ provehitur, ut quum ecclesia tot malis undique premeretur, non vereatur dicere: Certus sum, quod neque mors, neq; vita, neque angeli, neque principatus, neque instantia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, nec ulla creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in

† 4. *Reg.* 6. * *Rom.* 8.

in Christo Iesu, domino nostro, Unde tanta fiducia, Paule, inter tot mortes, tot pericula, & foris & intus urgentia? Unde isti spiritus, paucis, indoctis, privatis, tenuibus & oppressis? Ex nobis, inquit, nihil possumus, sed dominus noster dominus est virtutum. Sive igitur accipias virtutes angelos, ecclesiæ protectores, sive miracula: uterque sensus declarat, ecclesiæ dominum prorsus invictum esse, quum sit omnipotens, ad cuius nutum præsto sunt omnes angelorum legiones, & qui facit mirabilia magna solus, quique solus quicquid voluit fecit, in cœlo pariter atque in terra. Ecclesiæ primordia miraculis, non humanis præsidiis invaluerunt. Et quoniam quicunque pie vivunt in Christo Iesu, impiorum persequutionem patiuntur, humiles iuxta mundum, ac pauci præ his qui oppugnant; ad consolationem gregis pusilli dictum est, domine virtutum. Hic est enim ille qui dicit in Euangelio, Nolite timere, pusillus grex: quia vestrum est regnum cœlorum.

rum. Et rursus, Confidite, quia ego vici mundum. Solus hic potuit alligare fortem, domumque illius ac supellectilem diripere. Aestimati, inquit, sumus sicut oves occisionis. Quod animal ove imbecillius aut magis imbelle? Sed quid dicit Paulus, iam è lupo factus ovis? Arma † militiæ nostræ non carnalia, sed potentia Deo, ad destructionem munitionum: consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei; &c. Eodem in loco obiurgat Corinthios, quod quum adhuc essent carnales, ea tantum viderent, quæ erant secundum faciem; atque è rebus externis æstimantes Apostolos, quod non solum iuxta mundum tenues essent, & humiles, verum etiam afflicti, contemnerent eos; quum essent spiritualibus opibus ditissimi, spiritualibus armis munitissimi. Ita quorum oculos occupavit huius mundi potentia, quum metiuntur ecclesiam Christi externa specie,

† 2. Cor. 10.

ſpecie, non ſolum contemnunt eam, verumetiam abhorrent & averſantur. Tales erant olim qui baptiſmum in extremæ vitæ diem ſtudio proferebant, nec niſi triſtes ac deplorati veniebant ad atria domini. At qui ſpiritualibus oculis cernit gloriam filiæ regis ab intus, dicit cum Propheta; Concupiſcit & deficit anima mea in atria domini. Mediocria bona moderatis effectibus expetuntur: at illa quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ Deus præparavit diligentibus ſe, ingenti deſiderio expetantur oportet. Hanc deſiderii magnitudinem propheta expreſſit, addens, & deficit in atria domini. ἐπιθυμεῖν vulgare eſt, ſed ἐκλείπειν non eſt niſi ſupra humanum modum deſiderantium. Græci λειποθυμίαν appellãt, quum propter vehementem & ſubitum ſpirituum motum homo deſtitutus animo ſibi excidit ad tempus. Eam affectionem aliquando gignit in homine vehemens pavor, aut admiratio: unde ſtupefactos & attonitos

tos dicimus. Nonnunquam ingens dolor, aut lætitia præter ſpem obiecta, aut amor impotens. Unde & in prophanis tragœdiis, Phædra ad Hippolyti conſpectum concidit, exanimi ſimilis. Et hiſtoriis proditum eſt, mulierem ad inexpectatum filii ſui introitum, quem acceperat in bello cecidiſſe, fuiſſe exanimatam. In eundem ſenſum uſus eſt hoc verbo Pſalmo 118. Defecit in ſalutare tuum anima mea Defecerunt oculi mei in eloquium tuum. Huc pertinet quod ſponſa loquitur in Cantico Solomonis. Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo. Quæ fulciri poſtulat, periclitatur ne concidat. Idem enim accidit in ſpiritualibus quod in rebus externis. Requiritur moderata cognitio inter potentiam & obiectum. Alioqui, ſi quod ſenſui obiicitur careat modo, ſenſum obruit: veluti ſol nulla nube temperatus, ſi intendas oculos, corrumpit viſum: & ſonitus immodicus adducit ſurditatem. Sicut literis eruditorum proditum eſt, apud Stadiſin
oppi-

oppidum, ubi Nilus ſe per cataractas ingenti fragore præcipitat, indigenas naſci ſurdos. Item illud ſæpenumero videmus accidere, ut qui vehementer intendunt animum rebus ſupra modum ſubtilibus inveſtigandis, incidant in dementiam. De Ariſtotele literis proditum eſt, vere an falſo, nunc non excutio, quod poſteaquam ingenium ſuum diu multumque torſerat ſtudio perveſtigãdi cauſas, quur mare Euboicum ſecus quam alia maria ſepties in die decurreret ac recurreret, neque quicquam proficeret, ſeſe in ipſum abiecit mare, dicens, quando ego non te capio, tu capies me. Quo minus mirandum eſt, ſi, qui non contenti credere, quæ nobis tradidit ſcriptura, de divina Triade multa ſcrutãtur, humanę mentis captum in immenſum excedentia, in delirationem incidunt, ut iam communi quoque ſenſu careant, qui ſupra humanum ſenſum ſapere voluerunt. De quibus vaticinatus eſt Solomõ: *Qui ſcrutator eſt maieſtatis, opprimetur à gloria.

* *Prov.* 25.

gloria. De iisdē Esaias: † Qui dat secretorū scrutatores, quasi nō sint. Sed iamdudum audire cupis, quę sint ista pręclara bona, sēsum humanū exuperātia, quæ cōspexit hic qui tanto desiderio gestit in atria domini ingredi, ut præ admiratione deficiat animo. An quisquā digne valeat æstimare, quāta sit dignitas, quantaq; felicitas, hominē peccatorē, ac Satanę laqueis irretitum, per fidem ac baptismum gratis è mācipio diaboli cooptari in numerū filiorum Dei? insitum corpori Christi, unum cum illo fieri? ex hærede gehennæ fieri hæredem regni cœlestis? allegi in illud gloriosum contubernium sanctorum omnium, qui à condito mundo fuerunt, quique usque ad consummationem seculi futuri sunt, sive in cœlis, sive in terris? Tantus honos tantaque beatitudo præstatur catechumenis in atriis domini, priusquam admittantur ad penetralia. Nam atrium proprie nobilium ædium ingressus dicitur. Unde servi atrienses, qui atrio præsunt. Itaque qui

† *Esa.* 40.

qui fidei oculis perſpicit maieſtatem domus Dei, quid mirum, ſi ad res divinas & humana natura ſuperiores animo deficit, & affectu impotenti raptus ſeſe præ deſiderio non capit? Horatius homo facundus ad Mœcenatem accitus pauca loquitur, idque, ut ipſe ait, ſingultim. Nec raro accidit viris alioqui magnis & eruditis, ut in celebri conſeſſu pontificum aut principum dicturis, vertigo oboriatur, ſibique repente ſic excidant, ut quæ menſibus aliquot meditati ſunt proloqui non poſſint. Sed quid illius cõſeſſus maieſtas ad eccleſię gloriam? Certius autem cernitur oculis fidei quam oculis corporis. Proinde qui frigidi & invitis ſimiles veniunt ad baptiſmum, nondum pervident ad quantam felicitatem recipiantur, eoque indigni ſunt qui potiantur ad quod invitantur. Age ſi cui plebeio in tetro carcere marceſcenti veniat nuncius, dicens, Bono eſto animo: hodie liber Regiam ingredieris, futurus inter aulæ proceres, & regi charus: nonne periculum eſſet, ne
ſubito

supereſt, niſi ut totus deficiat in
oncidatque, quo renovatus &
is ſpiritu Dei, per fidem per-
it, quam ingentia ſunt quæ divi-
nignitas nobis per filium gratis
tur, ſi digne accedamus ad illius
nacula. Sic deficere proficere
e exanimari vivificari eſt, ſic ſibi
ere, eſt reddi ſibi, ſic concidere,
gi, ſic ſuis viribus deſtitui, eſt
ſtum fieri in Chriſto, ſic emori,
Deum transformari. Niſi enim
ificetur quod animale eſt, non
itur quod eſt ſpirituale. Itidem
bus naturæ, corrumpitur ſiccum
forme ſemen, ut exurgat viridis
r. Emoritur deformis eruca, ut
olet nitidus ac pictuратus papi-
Marceſcit cicada iam anus, ut ex
exuvio, prodeat nova ſucculen-
modulatrix. Poſteaquam igitur
s homo defecit, & defecit in ta-
acula Dei, tunc caro ſimul & a-
a & cor illius exultat in Deo vi-
Spiritus enim Dei per fidem in-
at omnia, fitque totus homo no-
reatura in Chriſto Ieſu. Nam eſt
C caro

fidem reiicit, & humanis rationibus ſcrutatur divina, animalem appellat. Sic & caro hominis craſſius quiddam ſonat, cui perhenne bellum eſt cum ſpiritu dei. Cordis vero nomine ſpiritum hominis ſive mentem ſignificare videtur. Spirituum enim vitalium iuxta Phyſicos fons in corde eſt. Eſt igitur caro, quæ, autore Paulo, regnum Dei non valet poſſidere. Eſt & caro, cuius conſortium † non patitur ſpiritus dei. Puta, hanc eſſe infimam hominis partem. Sic eſt & anima, quæ repellit ſpiritum Dei, quemadmodum ait ſanctus Iudas, eos ceu digito notans, qui ſectantes ea quæ ſunt huius mundi, per ſectas & ſchiſmata ſecedunt ab eccleſiæ conſortio. Hi ſunt, inquit, qui ſegregant ſemet ipſos, animales, ſpiritum non habentes. Iam eſt & cor hominis, in quod non aſcenderunt ea quæ Deus præparavit diligentibus ipſum. Quum igitur totus homo, ut omnes ſuas vires in unum conferat, non ſit capax donorum cœleſtium; quid

† *Gen. 6.*

quid supereſt, niſi ut totus deficiat in ſeſe concidatque, quo renovatus & erectus ſpiritu Dei, per fidem perſpiciat, quam ingentia ſunt quæ divina benignitas nobis per filium gratis largitur, ſi digne accedamus ad illius tabernacula. Sic deficere proficere eſt, ſic exanimari vivificari eſt, ſic ſibi excidere, eſt reddi ſibi, ſic concidere, eſt erigi, ſic ſuis viribus deſtitui, eſt robuſtum fieri in Chriſto, ſic emori, eſt in Deum transformari. Niſi enim mortificetur quod animale eſt, non exoritur quod eſt ſpirituale. Itidem in rebus naturæ, corrumpitur ſiccum & informe ſemen, ut exurgat viridis arbor. Emoritur deformis eruca, ut provolet nitidus ac picturatus papilio. Marceſcit cicada iam anus, ut ex ſicco exuvio, prodeat nova ſucculenta modulatrix. Poſteaquam igitur totus homo defecit, & defecit in tabernacula Dei, tunc caro ſimul & anima & cor illius exultat in Deo vivo. Spiritus enim Dei per fidem innovat omnia, fitque totus homo nova creatura in Chriſto Ieſu. Nam eſt

C caro

caro quæ videt ſalutare Dei, & iuxta Paulum eſt corpus ſpirituale, & eſt cor mundum quod in nobis creat Deus, & eſt ſpiritus rectus quem innovat in viſceribus noſtris. Hinc nimirum naſcitur illa ſpiritualis exultatio, non in opibus aut honoribus aut voluptatibus huius mundi, non in forma viribuſque corporis, non in ſapientia humana, ſed in Deo vivo, qui vitam dat mortuis. Is demum tuto gloriatur, qui, beato Paulo monitore, in domino gloriatur. Scriptura frequenter hoc vivi cognomen attribuit Deo, non tantum ad differentiam ſimulacrorum mortuorum, ſed etiam ad declarandum illius omnipotentiam. Vivum enim dicitur quod eſt efficax. Non eſt magnum, ſi credamus, Deum eſſe viventē, quum vivant & bruta animalia, ſed hic ſolus ſic eſt vivus, ut ſit ipſa vera vita, unde velut à fonte manat omnibus vita. Ego, inquit dominus, ſum via, veritas & vita. Mortificato igitur vetere homine & ſepulto in baptiſmo, novus homo in ſe quidem mortuus,

ſed

ſed in ſe viventem habens Chriſtum, totus exultat, gratias agens ei cuius gratuita munificentia ſic transformatus eſt. Sara enim non genuit Iſaac, hoc eſt, gaudium ſpiritus, niſi poſteaquam illi defecerant muliebria. Sed unde genuit? ex Abraham, carne emortuo, ſed fidei vigore vivo vividoque. Cæterum ipſe propheta cauſam huius exultationis maluit per allegoriam nobis exprimere: Etenim paſſer invenit ſibi domum, & turtur nidum ſibi, ubi ponat pullos ſuos. Quam magnificam rem quam humili tropo expreſſit ſpiritus propheticus! Quid eſt igitur quod ſic exultas, ſic gaudio geſtis ac triumphas, qui paulo ante defeceras? Quia paſſer, inquit, invenit ſibi domum, & turtur nidum, ubi ponat pullos ſuos. Naturę inſtinctu omnia animantium genera parant ſibi locum aliquem in quo poſt labores tuta conquieſcāt: & in hoc mira ingeniorum varietas. Pleraque procul in avia & impedita loca recedunt, quæ vix à venatoribus perveſtigantur, ut cervi. Apri frutice-

tis abdunt sese, Leones ac dracones speluncarum recessibus. Lepus averso saltu mire fallit venatorem, ne deprehendat cubile. Serpens in cavernis suis tutus est. Cuniculi subterraneis labyrinthis sese tuentur. Formicæ in cavis effossis per hyemem latitant. Apes in cavis arboribus extruunt cellas suas, easque crusto tenaci & amaro foris oblinunt, quo tutæ sint adversus iniuriam. Habent & pisces recessus ac latebras suas. Avium magna pars in saltus inaccessos aut in loca palustria recipiũt sese. Aquila in præruptis ponit nidum, perdix humi. Alcyones in mari suspendunt nidum, tanta arte contextum, ut ne ferro quidem rumpi possit: nec adhuc à quoquam deprehensum est, unde conficiant fluitantem domunculam. Complures surculis ac stipulis arte congestis in ædium fumariis aut in arbore suspensis nidulantur. Passeres & hirundines nos quoque docuerunt ex uda argilla paleis temperata struere macerias. Et ne singula cõmemorando fiam prolixior, unum-

quod-

quodque animal, ubi repperit in quo tuto conquiescat, suamque sobolem educet, suam felicitatem assequutum est, nec amplius quicquam desiderat. Habet enim naturæ principia, quæ sunt, tueri sese, & suam propagare speciem. Sed mirabitur aliquis, quur ex omnium animantium generibus solæ nominentur aves, & in his passer tantum & turtur. Inter omnia animantium genera minutissimum est avium genus. Habet terra elephantos, mare balænas, immani magnitudine. Inter aves autem minimus est passer, cuius vilitas, & vita solicitudinis expers, nobis ore domini commendata est. Non amat spiritus sanctus animos fastu turgidos, corporaliumque bonorum amore gravatos, & ob id humi gradientes: volucres amat animas, cœli commercio gaudentes: amat in suis oculis pusillos, iuxta mundum contemptos, amat totos de Dei providentia pendentes. Si Deus sic vestit, sic alit passerculos, quorum bini asse veneunt, quid tu te discrucias, in extremam se-

nectam, ad quam fortasse nunquam perventurus es, & in liberos, nepotes ac pronepotes, per fas nefasque congerens divitias, fortassis ad eos perventuras, ad quos tu minime velles? Et si ex passerculis unus non decidit in terram: nam hoc interdum fit, ex immodico, ut quidam tradunt, coitu: quid tu, cooptatus in gregem illorum, de quibus servator pronunciavit, ne pilum quidem capitis periturum sine providentia patris, ad genethliacos & astrologos curris, metuens ne ante diem tuum pereas? Turtur hoc habet commune cum columbis, quod suspirium edit pro cantu, quod adulterium nescit, imo ne digamiam quidem: fertur enim, compare mortuo, nulli alteri se iungere. Quare vox huius grata est sponsæ, in mystico Solomonis cantico. Vox, inquit, turturis audita est in terra nostra. Alioqui vernis mensibus longe dulcius canunt alaudæ ac lusciniæ, sed sponsæ placent turturum suspiria. Quotquot enim contemnunt hunc mundum

spe

ſpe vitæ cœleſtis, quamdiu verſantur in hoc corporis tabernaculo, ingemiſcunt gravati, eo, ſicut ait † Apoſtolus, quod nolint expoliari, ſed ſuperveſtiri, ut abſorbeatur quod mortale eſt à vita. Adde quod in veteri teſtamento turtur pauperum erat oblatio, ut utilitas huic avi ſit cum paſſere communis. Sibi viliſſimus ſit oportet qui vere agnoſcit in ſe nihil eſſe boni. Quid Paulo ſublimius? tamen ut paſſerculus loquitur, quum ait, ſeſe abortivum & Apoſtolorum minimum ac prorſus indignum Apoſtoli nomine, denique reiectamentum ac peripſema huius mundi. Sed hæc vilitas una res eſt, quæ nos reddit precioſos in oculis Dei. Hæc exiguitas magnos & excelſos facit apud iuſtum iudicem. Vis audire huius paſſerculi magnitudinem? Omnia, inquit, poſſum in eo qui me corroborat. An non dicas, hic è paſſerculo aut turture factum leonem? Ex diametro pugnant iudicia Dei & iudicia huius mundi. Itaque ſicut mundus

† 2. *Cor.* 5.

amat ac magnificit eos qui de mundo sunt, ita odit ac contemnit eos qui de mundo non sunt. Circumierunt, inquit *, in pellibus ovium & caprarum, egentes, angustiati, afflicti, in solitudinibus errantes, in montibus & speluncis & cavernis terræ. Quid contemptius? sed audi dignitatem. Quibus, inquit, dignus non erat mundus. Quid Paulo iuxta mundum abiectius, qui sese appellat peripsema, hoc est, purgamentum quod abiicitur? Sed idem ille tam despectus mundo, quanti fuit apud Christum? qui testatur, illum sibi vas esse electũ. Sed quid de cæteris sanctis loquor, quum ipse gloriæ dominus dicat per os David: Ego sum vermis, & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis. Atqui idem ille mundo contemptissimus est, in cuius nomine se flectit omne genu, cœlestium, terrestrium & inferorum, quique pari consortio in gloria est Dei patris. Nullus igitur pie vivens displiceat sibi, si contemptus & invisus est iis,

qui

* *Hebr.* 11.

qui hauſerunt ſpiritum huius mundi. Eſt quidem pro viribus enitendum, ne cui præbeamus offendiculum, attamen magnum eſt argumentũ, nos eſſe gratioſos apud Chriſtum, ſi citra culpam noſtram mundo ſimus invidioſi. Quum mundum dico, non deſigno profeſſionem, veſtem, cibos, aut titulum, ſed animum Chriſti ſpiritu vacuum. Vulgus enim hac voce quemadmodum aliis multis abutitur, mundanos appellans, qui ſacris initiati non ſunt, aut qui monaſticam vitam profeſſi non ſunt. Profeſſos autem appellant extramundanos & mundo mortuos. Atqui ſicut ſub omni veſte, quantumvis ſit vilis aut ἱεροπρεπὴς, latere poteſt mundanus animus, ita ſub veſte quamvis laica, aut etiam militari, latere poteſt animus à mundo alienus, etiamſi pluma ſtruthiocameli volitet in pileo ſecto. Sed interim fortaſſis ſubibit alicuius animum admiratio, quo modo repente, à tanta exultatione totius hominis, ad ſuſpiriorum mentionem dilapſi ſimus, velut à calcaria,

quod aiunt, in carbonariam. Quoniam hæ duę res, licet inter se pugnare videantur, tamen ita sibi connexæ sunt, quandiu versamur in hoc mortali tabernaculo, ac thesaurum cœlestem portamus in vasis fictilibus, ut altera ab altera seiungi nequeat, imo quod maius est, altera vicissim ex altera nascatur. Omnis nostra exultatio, qui per fidem ambulamus, est in spe futurorum bonorum. Quæ quo clarius cernimus oculis fidei, quoque certius speramus, hoc maiora trahimus suspiria, sicuti vehementibus desideriis omnis molesta est dilatio. Quoque magis ad illam vitam suspiramus, hoc magis exultat cor & caro nostra in Deo vivo, dum in mundo tristitiam habemus, in Christo solatium. Nihil hic perfectum est, vix quicquam tutum. Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Et qui stat, huic videndum est ne cadat. In medio laqueorum ambulamus: quos omnes effugere difficillimum est, ne dicam impossibile. At hæ molestiæ quas hæc vita secum defert, etiam si

non

non tantum valeant, ut nos abducant à charitate, quæ est in Christo Iesu, tamen ab illa spirituali mentis exultatione frequenter avocant, & cogunt ingemiscere desiderio eius diei, quo continget quod perfectum est. Quis enim à tali exilio non suspiret ad talem patriam? Vis audire turturem suspirantem? lege Psalmum 119. Heu mihi quia incolatus meus haprolongatus est: habitavi cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea. Domine libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa. Piis hominibus magna pars afflictionum est, perpeti mores & linguas malorum. Hic enim locum habet quod ait Ecclesiastes: qui apponit scientiam, apponit dolorem, & in multo sensu multa indignatio. Lumen solis omnibus commune est, at non omnibus commune lumen fidei. Cedar Hebræis tenebras sonat. Quicquid autem moliuntur, qui mundi huius spiritum habent, mera caligo est, oderũt lucem veritatis, ac magis amãt

tenebras. Et quum propemodum plus diſcriminis ſit inter hominē fide illuminatum ac ſpiritualem, & hominem fide vacuum & carnalem, tamen in hac peregrinatione pii coguntur cum tam diverſis animis in eadem urbe & in unis ædibus vivere. Sic Loth vivens Sodomis animo diſcruciabatur, optans eripi à nefariorum conſuetudine. Sed turturem eundem quem modo audiſti graviter ſuſpirantē, Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt ; audi rurſus exultantem ſpe promiſſæ felicitatis : Lætatus ſum, inquit, in his quæ dicta ſunt mihi, In domum domini ibimus. Auſculta & alium turturem inſignem graviter ingemiſcentem, patriæ cœleſtis deſiderio. Infelix ego homo, qnis me liberabit de corpore mortis huius? Nunc & hunc auſculta exultantē. † Repletus ſum conſolatione, ſuperabundo gaudio in omni afflictione noſtra. Hos gemitus videmus ſemper fuiſſe graviſſimos in viris ad cœleſtem beatitudinem anhelan-

† 2. Cor. 7.

helantibus. Hinc olim tot hominum examina non ferentium idololatrarum impietatem ac sæviciam, occupaverūt solitudines Thebaidis. Hinc prima monachorum origo. Satius esse ducebant cum leonibus ac pantheris habere commercium, quam cum hominibus impiis. Alii secesserunt in solitudines Syriæ, quorum est beatus Hieronymus. Alii in desertas insulas sese abdebant. Alii montium cacumina, pene inaccessa obsidebant, ut D. Benedictus. Nonnulli paludes horridas, & vix ulli animantium habitabiles scrutabantur, ut Patricius ac Bernardus. Alii rupes, & ipso aspectu horrenda quærebant loca, ut Bruno, aut si quis alius fuit auctor Cartusianæ sodalitatis. Hæc suffugia persuadebat piis hominibus huius exilii tædium. Studebant seiungi ab his qui habitabant Cedar. Sed hic quocunque te vertas, quocunque te abdas, in exilio es. Quęre, pete quam voles retrusas latebras, homo ad homines vadis: atque ut universum hominum cōmercium effugias, hominem

minem tecum effers, mortale corpus tecum circumfers, quo gravatus sic ingemiscit Apostolus. Divus Basilius legitur monachos, qui in solitudinibus procul ab hominum commercio degebāt, ad urbana sodalicia revocasse, quod vir prudens intelligeret, illorum plerosque non evadere vere pios, sed superciliosos, falsa sanctimoniæ persuasione turgidos, irritabiles, vindices, morosos, sensus communis expertes, & ad omnem vitæ functionem ineptos. Fatetur idem D. Chrysostomus, experimento cognosci, si quando ab illis ieiuniis, vigiliis & chameuniis ad episcopi munus accerserentur. Foris quærebant, quod intus quærendum erat. Ponebant nidos, sed non in atriis domini, quum regnum Dei sit intra nos. Hic ipse sermonis cursus admonet nos ut ad nidos revertamur. Nidus est in quo acquiescit hominis desiderium, & in quo tranquille fovet pullos, hoc est, curas & cupiditates suas. Felix enim ille dicitur, qui quum sapiat, nihil præterea desiderat.

rat. Id nulli mortalium in hac vita potest contingere. Cæteris animalibus natura felicitatis terminos præscripsit, quæ simul ut ad id pervenerint, ad quod condita sunt, suam quandam beatitudinem assequuta sunt. At hominis animus quoniam divinus est & immortalis, nihil invenit in hac vita in quo vere conquiescat, nisi fuerit assequutus ad quod conditus est. Quid est igitur illud ad quod conditus est homo? Ut corpore simul & animo cognoscat, amet, glorificetque deum conditorem & redemptorem ac dominum suum. Hæc est, inquit dominus, vita æterna, ut cognoscant te solum verum deum, & quem misisti Iesum Christum. Cognoscere, videre est, & videre frui est. Frui, beatitudinis extrema linea est. Hæc felicitas non continget plene nisi in resurrectione justorum. Hic tamen aliquis nidus est in atriis ecclesiæ, sed pensilis ac fixus in spe futurorum. Nam extra ecclesiam nulla est veræ felicitatis spes. Tam immensa, tam capax res
est

est animus humanus, ut eum solus Deus possit explere, etiam si illi præter Deum sexcentos mundos addas. Quid quod etiam in rebus inanimis videas, unumquodque ad suam ferri sedem? Lapis ex alto deiectus, simul ut terram contigerit, quiescit: flamma quãto impetu fertur ad suum locum? Quid est hoc quod interdum sic concutit terram, ut saxeos etiam montes disrumpat, nisi Boreas, nitens in nativum erumpere locum? Sic vesica vento distenta vi in aquam depressa exilit. Ignea res est animus hominis, qui quanquam gravatur hoc terreno corpusculo, tamen non conquiescit, donec ad nativam sedem subvolarit. Ac natura quidem omnes homines venantur ocium, quærunt aliquid in quo conquiescat animus, sed quoniam in rebus vel inanibus, vel perituris figunt nidum, quo magis expetunt quietem, hoc maioribus turbis involvuntur. Quid enim aliud sibi volunt tot veterum volumina de summo bono, de bonorum finibus, deque animi tranquil-
litate,

litate, quam Græci vocant ἀθυμίαν? Alius posuit nidum in scientia, alius in indolentia, alius in voluptate, quidam in habitu virtutis, quem appellant sapientiam. Nonnulli in actu usque virtutis. Sed isti omnes teste Paulo evanuerunt in cogitationibus suis, & quum lingua magnificis verbis aliis εὐθυμίαν pollicerentur, ipsi cor habebăt irrequietum. Quur ita? Quoniam non exultaverunt in Deum vivum. Si sic delirarunt sapientum proceres, quid attinet dicere de idiotis? Qui divitiis metiuntur felicitatem. Atqui posteaquam ad præscriptum sibi modum perveniunt, sentiunt, esse verissimū quod scripsit ille Venusinus, Crescentem sequitur cura pecuniam: Et, Crescit amor nummi quantū ipsa pecunia crescit. Alii contemptis opibus regnum ambiunt ac monarchiam. Quid enim aliud tanto rerum tumultu moliebatur Alexander Magnus? Sed quotam ille mundi partem sibi potuit subigere? Et si totum subegisset, quum ex Democrito didicisset, innumerabiles
esse

esse mundos, ingemuisset, qui in unius orbis parte tam diu laborasset. Quid non & fecit & passus est Iulius Cæsar, ut orbis Romani principatum teneret? Tenuit, sed ibi non conquievit animus. Imo curis & conscientia scelerum urgente, mente defectus est, ut vitæ tædio mortem optarit, sed inopinatam. Non potest illic esse vera quies, ubi est animus sibi male conscius. Finem nesciunt humanæ cupiditates. Hic sibi promittit ocium, si talem puellam nanciscatur uxorem, insigni forma, pulchreque dotatam: sed pro quiete molestiarum agmen reperit. Ille sibi beatam vitam pollicetur, si tale sacerdotium adipiscatur: sed assequuto crescit venandi acrior sitis. Connectitur sacerdotium sacerdotio: eluctatum est ad Abbatis dignitatẽ, petitur episcopi mitra: & mitra, magis opima mitra permutatur. Iam animus anhelat ad Cardinalicium fastigium. Hoc ubi contigit, ambitur corona triplex. An hic tandem conquiescit animus? Respondeat nobis Iulius secũdus: cuius

extre-

extrema senectus intolerabilibus rerum fluctibus iactata est. De cæteris iudicent alii. Non est absurdum, quod Divus Augustinus interpretatur pullos, bona opera nostra, quæ nisi ponas in nido ecclesiæ catholicę, frustranea sunt. Phocion & Aristides, Traianus & Antoninus, aliique complures multa fortiter, iuste ac pie gesserunt erga patriam. Laudatur Zenonis continentia, Xenocratis integritas, Socratis patientia: sed quoniam extra Christum facta sunt, non contulerunt veram felicitatem. Iulianus imperator immensam pecuniæ vim effudit in subsidia pauperum. Sed adversus Christum. Itidem in multis hæreticis quędam eximiæ virtutes vixque credibiles prædicantur. Magna divitiarum contemptio in Ebionitis, prodigiosa orandi assiduitas in Euchitis, magna abstinentia ac vitæ severitas in Manichæis. Sed hi frustra hæc omnia faciebant, quia non ponebant pullos suos in nido ecclesiæ, sed in suis quisque tabernaculis nidulati sunt: eoque convenit

illis

illis illud veteris proverbii; ut è malo corvo nasceretur malum ovum, & expectatis turturum pullis, excluderentur aspides. Nos igitur si quærimus veram animi quietem, perseveremus in tabernaculo domini virtutum, maneamus in unitate ecclesiæ catholicæ, quæ est Hierusalē, quæ ædificatur ut civitas, cuius participatio in id ipsum. Hęc est enim illa beata quies, de qua dicit alius Psalmus: In pace in id ipsum dormiā & requiescam. Quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me. Sion autem mons est Hierosolymæ, in quo tabernaculum erat & regia. Sion autem speculam sonat Hebręis. In hunc igitur montem ascendamus. Quomodo ascendemus? Contemptu rerum terrenarum ac desiderio vitæ cœlestis. Ibi post longas errorum ambages, post infrugiferas rerum humanarum curas delassati, inveniemus nidum in quo refocillemur, inveniemus requiem, quemadmodum dicit Psalmus 14; Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis

quis requiescet in monte sancto tuo? Ingrediamur sine macula hæreseos, & proficientes in fide, quæ per dilectionem operatur: faciamus iusticiā, non Iudaicam sed Euangelicam, totum quod recte videmur hodie agere Deo tribuentes. Ut autem in hunc montem subvolemus, simus animi demissione passeres, viles minimique precii in oculis nostris, non soliciti de crastino, sed omnem solicitudinem proiicientes in eum, cui nostri cura est. Simus innocentia & castitate turtures: & intelligentes, nos non hic habere stabilem sedem, ad cœlestem illam Hierosolymam assidue suspiremus. Auscultemus voci Domini, ad veram animi quietem invitantis: †Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quod mitis sum & humilis corde: & invenietis requiem animabus vestris. Iuxta sensum humanum absurdus est sermo. Nam quæ requies mitibus & humilibus, qui

† *Mat.* 11.

qui conculcantur, & è sedibus suis exiguntur? Aut quæ requies ducentibus jugum? Servitutis nomen est iugum, & iuxta Græcorum proverbiū, Servis nullum est ocium. Sed qui ad Christi exemplum mites sunt, terram possident: & qui iuxta mundum humiles sunt, in Christo sublimes sunt, pertingentes usque ad cœlum: & qui placido Christi iugo submittunt colla, vere liberi sunt. Submittunt autem, qui citra disquisitionem fidunt illius promissis. Sequamur prophetam mystagogum, qui è vestibulo nobis ostēdit, quam amabilia, quam pulchra, quam suspicienda sunt atria domini, quanque placida sit in illis animorum requies. Nunc ex atrio ostēdit nobis altaria domini; quæ sanctior & pulchrior templi pars est. Altaria tua domine virtutum, Rex meus & Deus meus. Apud Iudæos magna erat templi ac vasorum tēpli religio, magnificus altarium ornatus. Hinc illæ voces, templum domini, templum domini: & sanctissimum iusiurandum erat, iurare per templum &

altare.

altare. Nec fuit impune domino, dixisse, solvite templum hoc. Sed ista nihil aliud erant quam typi rerum spiritualium. Propheta dum hæc loquitur, aliud quoddam tabernaculum non manufactum contemplatur, alia videt altaria; quæ sic admiratur, ut attonitum verba deficiant. Quidam enim hunc sermonem, Altaria tua Domine, referunt ad superiora, Quam dilecta tabernacula, quam dilecta altaria! Augustinus annectit proximis, passer invenit sibi domum, turtur nidum; ut appositive sequatur, altaria tua; ut intelligamus, ipsa altaria esse nidos, in quibus conquiescimus. Mihi rectius videtur, ut sermo sit inabsolutus, quo magis exprimantur admirantis affectus. Sic quum videmus principis domū magnifice extructā, stupefacti dicimus, Palatium regium! Et quemadmodum hic emphasis est in voce regium, ita in prophetæ verbis magna emphasis est, in pronomine, tua. Tu unus es dominus virtutum, & hæc tua sunt altaria, te digna, tibi grata.

Rursus

Rursus pro virtutum, Græcis est δυνάμεων. de quo prius admonuimus. Hebræis Sabaoth, hoc est, exercituum. Iteratio ad hoc fit, ut intelligamus, ecclesiam, licet iuxta mundum cõtemptam & inermem, tamen protectore deo exercituum invictam esse, atque ipsis etiam portis inferorum inexpugnabilem. Non hæc sunt altaria quæ vitulorum, hircorum & arietum sanguine cruentantur. Dominus iam olim per os Esaiæ hoc victimarum genus fastidiebat. Quid igitur? Deus spiritus est, & spiritualibus victimis delectatur. Non gaudet cæde pecudum, sed mortificatione cupiditatum spiritui reluctantium. Si amore Christi mactasti in te ipso pecuniæ studium, & quod prius abditum pro Deo colebas, nunc erogas in membra Christi, gratissimam Deo victimam immolasti. Si iugulasti luxum & libidinem è lurcone factus sobrius, ex incontinente castus, acceptam Deo hostiam mactasti. Si læsus à proximo, in gratiam Christi compescis effervescentem animum,

ac

ac vindictam remittis, gratissimum deo sacrificium obtulisti. Si fide firmus & charitate fervens tua omnia teque totum tradis voluntati divinę, paratus & mortem & gehennam subire, si sic illi visum fuerit, gratum holocautoma posuisti domino virtutum. Hic est cultus rationalis sive spiritualis, & hostia viva, sancta ac deo placens, ad quam cum obsecratione nos hortatur apostolus Rom. 12. Ita deus non delectatur vapore thuris, aut myrrhæ, aut storacis, sed amat suffitum spiritualem, vota ac preces piarum mentium, gratiarum actionem, & sacrificium laudis, quo deus gaudet honorificari. Per has victimas iter est ad videndum salutare dei. Qui finis est & huius Psalmi: Videbitur deus deorum in Sion. Preces acceptæ sunt, quæ fiunt cum fide: & in nomine Christi gratiarum actio, non tantum in prosperis, verum etiam in adversis immolanda est. Sacrificium laudis ita gratum erit, si iuxta Pauli doctrinam, quicquid facimus sive in verbo sive in opere, non

in gloriam nostram, sed in gloriam Dei faciamus. Hæc oblatio vere munda, quia spiritualis, per universum orbem iugiter offertur in altaribus ecclesiæ. In hoc nido tuti conquiescimus ad tempus, quia altaria non sunt hominum, sed domini virtutum: cuius voluntati nemo potest resistere: qui per simplices & humiles coli voluit, qui pusillis impertire voluit dona regni cœlestis. Quo nomine & ipso patri gratias agit in Euangelio: *Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & revelasti ea parvulis. Ita, pater, quoniam sic placitum fuit ante te. Non est quod metuas mundum aut Satanam, si te recipit in tabernacula sua dominus virtutum. Ille tuetur quod instituit, ille regit ambulans in medio suorum, ille cõsummat quod fecit: Dominus virtutum tuetur, rex gubernat, deus evehit ad regna cœlorum. Rex meus & deus meus. Similiter loquitur Psal. 43. Tu es ipse rex meus & Deus meus. Hoc proprie potest ad Christum

* *Mat.* 11.

ſtum eccleſiæ principem accommodari. qui Pſalmo 2 loquitur: Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo, ſuper Sion montem ſanctum eius. Sub ditione dei ſunt univerſa. Et dæmones agnoſcunt omnipotentem, & contremiſcunt, ſed fidei vox hæc eſt peculiaris; Rex meus eſt deus meus. Nemo poteſt dicere dominum Ieſum, niſi in ſpiritu ſancto. Paſſim tamen audivimus voces appellantium dominum Ieſum. Sic nemo poteſt dicere: Rex meus & deus meus, niſi qui ſe plena fiducia dei voluntati permiſit, & ab hoc uno præmium æternæ felicitatis expectat. Alius Pſalmus populum illum beatum pronunciat, cui dominus eſt deus. Item quum aliis aliquot ſcripturæ locis, tum Levitici 26. ita loquitur dominus. Ponam tabernaculum meum in medio veſtri, & non abiiciet vos anima mea. Ambulabo inter vos & ero deus veſter, voſque eritis populus meus. Quem hic regem appellat, poſt appellat legiſlatorem. Itaque ſi regem agnoſcimus, parea-

mus illius legibus. Si deum agnoscimus, nihil supra eum diligamus, imo nihil omnino diligamus quod non propter ipsum diligamus. Nomine regis & illud admonemur, quod sanguine Christi redempti sumus à tyrannide diaboli, & pro turpissimo simul & crudelissimo domino venimus in ius clementissimi regis. Hactenus mystagogus sive hierophãta noster, ostendit nobis amabile domini tabernaculum, introduxit in atrium, commonstravit altaria, & hostias spirituales. Nunc ostendit nobis eximios illos ac deo dignos sacerdotes, sacris operantes in templo domini. Beati, inquit, qui habitant in domo tua, domine, in secula seculorum laudabunt te. Qui fortes sunt in fide, qui radicati in charitate, iam habitant, non in atriis, sed in domo domini. Nam habitare stabilitatis verbum est, Et quare sunt beati? Num quod abundent opibus, aut præfulgeant honoribus, aut affluant deliciis? Nequaquam. Quam ob rem igitur? Quoniam, inquit, In
secula

ſecula ſeculorum laudabunt te. Ecce tranquillam domum, quam repperit ſibi paſſer: ecce quietum nidum, quem repperit ſibi turtur. Hic eſt enim ſupremus finis, ad quem conditus eſt homo, ut agnoſcat, amet, & hymnis celebret conditorem, redemptorem, gubernatorem ac remuneratorem ſuum. Iuxta ſenſum humanum qui laudantur potius beati videntur quam qui laudant. At in rebus divinis, ſecus eſt. Deus enim nullius laudibus fit felicior. Eſt enim æternus fons omnis gloriæ. Sed quicunque illum laudant, hoc ipſo beati ſunt quod laudant. At non omnes illum laudant qui canunt,*Gloria tibi domine, ſed in quorum cordibus habitat charitas, quod eſt vinculũ perfectionis, & exultat pax Chriſti, ad quam vocati ſunt, qui in unum corpus coaluerunt, ſeſeque mutuo cohortantur in pſalmis & hymnis & canticis ſpiritualibus, in gratia, canentes in cordibus ſuis deo. Quod ſi voce corporea laudandus eſt deus,

* *Coloſſ.* 3.

Psallamus spiritu, psallamus & mente. Non est speciosa laus in ore peccatoris, non est grata deo symphonia, ubi vocibus concordibus dissonant animi: denique extra domum dei, quæ est ecclesia, non est hymnus acceptus deo. Si volumus esse beati, sic unanimes laudemus deum, quemadmodum laudant angeli, inter quos nulla est dissensio. Universa creatura suo quæque more laudat dominum. Neque enim cœli tantum enarrant gloriam dei, sed omne animantium genus: ipsa elementa & quicquid ex his gignitur, dum ipso aspectu conditoris omnipotentiam, sapientiam ac bonitatem nobis declarant, clamitant laudes dei. Eoque in Psalmis, & in Cantico trium puerorum, non tantum sol & luna, sed & pecudes & pisces, & montes & colles, & maria & flumina, invitantur ad laudandum nomen domini. Soli spiritus impii, & homines mali non invitantur ad hanc symphoniam, quia per hos, quod quidem in ipsis est, blasphemia potius afficitur

tur

tur nomen domini. Sed quid sibi vult quod addit propheta, In secula seculorum laudabunt te? Quo loco subiicitur, Sela. Quod Hieronymus vertit semper. Tametsi sunt qui negent eam vocem æternitatis habere significationem, quod in scripturis nusquam reperiatur præterquam in Psalmis, & interdum his locis ubi nulla sit æternitatis significatio. Proinde existimant idem pollere Sela quod diapsalma; quod indicium erat mutandæ melodiæ. Nam Psalmi vocibus ac musicis organis canebantur. Habent autem & hodie musici signa quædam quibus admonentur, mutandum esse cantionis rationem Neque enim omnis harmonia cuivis sententiæ congruit. Sic & in comœdiarum deverbiis tibię modos quosdam accinebant, aut fortasse præcinebant, ex quibus populus intelligebat sententiæ genus, gravis esset an secus. In hoc certe Psalmo ab hac clausula videtur esse alterius argumenti exordium. Sed hoc utcunque habet, certe verba In secula seculo-

rum, declarant æternitatem, ut non possint quadrare in templum quod erat Hierosolymis. Id enim non ita multo duravit ultra ducentos annos. Quanquam Iudæorum vulgus sibi persuaserat legem & illius templi religionẽ usque ad mundi finem duraturam. Quemadmodum Romani sibi persuaserant, Capitolium fore sempiternum, quum hodie Romæ ne vestigium quidem Capitolii possint ostendere, nec Iudæi templi sui Hierosolymis. Aliud igitur templum videbat oculus propheticus in quo sine fine laudaretur nomen domini. Ea nimirum est ecclesia catholica. Sed qui possit esse perpetua laudatio, quum mortales sint qui laudant. Hęc ecclesia laudatrix domini, consummationem expectat, finem nescit. Et sicut in piis charitas nunquam excidit, ita laudatio Dei, hic exercetur, in cœlis perficitur. Simul ut animus evolarit ex hoc terreno domicilio, iam cum angelis ac beatis animabus limpidius canit laudes Deo, donec recepto corpore non iam animali sed spi-

ſpirituali totus homo ſine fine citraque interruptionem reſonabit conditoris ſui laudes. Eſt enim una eademque domus eccleſia militans in terris, & eccleſia triumphans in cœlis, niſi quod illa pars eſt purgatior. Quemadmodum idem eſt aër terræ quam calcamus proximus, & qui iuxta quoſdam philoſophos, lambit convexa orbis lunæ, ſed hic ob terræ contagium craſſior, ille purior. Nihil autem obſtat, quo minus unuſquiſque noſtrum licet gravatus hoc mortali corpore, tamen ſine intermiſſione laudet deum ſuum. Qui poteſt, inquis? Poteſt, ſi quicquid cogitamus, loquimur, aut agimus, omnia in gloriam Dei faciamus: etiam quum edimus ac bibimus, etiam quum dormimus, aut luſu corpuſculum reficimus, laudamus Deum noſtrum. Glorificate, inquit † Apoſtolus, & portate dominum in corpore veſtro. Non omnia membra loquuntur, ſed omnia membra corporis noſtri glorificant Deum, ſi ſerviant iu-

† 1. *Cor.* 6.

ſticiæ, etiam ſi lingua ſileat. Poſteaquam propheta velut ecſtaſi raptus pervenerat ad illam cœleſtem Hieroſolymam, in qua nulla eſt moleſtia quæ interpellet, nulla animorum diſſenſio quæ vitiet melodiam, nulla neceſſitas, quæ interrumpat hymnos dei: quod ait beatus Paulus, ſive excidimus, deo, ſive ſobrii ſumus, vobis: velut ad ſe rediens, meminit ſe hominem eſſe, & in hoc exilio verſantibus oſtendit viam qua ad illam beatam tranquillitatem perveniatur. Dixerat: Beati qui habitant in domo tua, domine: etiam angelos & pias animas cum angelis viventes complectens. Hic mutata iam harmoniæ ſpecie dicit: Beatus vir, ſive, ut ex Hebræo vertit Hieronymus, Beatus homo. Viri nomen non excludit fœminas. In Chriſto non eſt vir aut fœmina, non ſervus aut liber, ſed nova creatura. Hominis vocabulum admonet nos fragilitatis noſtræ, cui niſi Dei miſericordia porrigat manum, ne ad eccleſiæ quidem atrium poteſt accedere, tantum abeſt

eſt ut ad illam ſupernam beatorum ſedem poſſit evolare. Aditus in eccleſiam fides eſt, ſine qua nihil prodeſt baptiſmus. At fidem nemo ſibi largitur; dei donum eſt, quo deus quos vult prævenit, & ad Chriſtum trahit. Nam homo, quatenus eſt homo, carnalis eſt, & nihil niſi mũdum ſapit. Hoc perſpiciens propheta, ſubmiſſioribus iam modis ait, Beatus homo cuius eſt auxilium abs te: ſive, ut legit D. Auguſtinus, aſſumptio. Græce eſt ἀντίληψις. quæ vox convenit in eum qui manum porrigit conanti aſcendere. Nam & eccleſia civitas eſt in edito ſita, quemadmodum templum Hieroſolymitanum erat in monte Sion. Hieronymus pro auxilio vertit fortitudinem. Voces diſſonãt: ſenſus idem eſt. Nitentibus ad ardua, viribus opus eſt. Homo autem ex ſeſe nihil poteſt. Fides autem proprie robur addit homini, ut iam nec mundum nec ſatanam metuat. Itaque qui totam fiduciam in Deo collocant, ii demum confirmati vigore ſpiritus valent conſcendere

in montem domini. Ad templum illud Iudaicum, quod extruxit Solomon, quindecim gradibus ascendebatur. In primo gradu propheta queritur de improbitate linguarum, tædioque exilii. In secundo confirmatur dono fidei, dicens: Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium. Auxiliū meum à domino, qui fecit cœlum & terram. Fides est quæ stabilit gressus nostros, ne vacillent. Ita Paulus *a* Corinthiis: Fide statis. Itē *b* Rom. Tu autem fide stas. Et beatus *c* Petrus hortatur, ut resistamus diabolo fortes fide. Is enim demum vere fortis est, qui in se imbecillis fortitudinem suam habet in deo. Quod indicās Esaias, ait, *d* fore, ut hoc canticum canatur in terra Iuda. Canticum est Euangelicæ professionis. Iuda enim Hebræis confitentem sonat. Quod igitur canticum? Urbs fortitudinis nostræ Sion. Sion ecclesia est: sed unde fortitudo imbelli? Servator ponetur in ea murus & antemurale. Audis inexpugnabile

a 2.*Cor.*1.b *Rom.*11.c 1.*Pet.*5.d *Esa.*30.

bile munimentum. Idem ait, In silentio ac spe, erit fortitudo vestra. Tacitus exspectat qui nihil diffidit de promissis. & spes tantæ felicitatis quæ non pudefacit, quia non fallit, etiam in mediis afflictionibus ac mortibus exhilarat animum. In hac igitur vita non est perfecta beatitudo, & tamen magna quædam beatitudinis pars est, dum reputamus animo, quam sit momentaneum totum huius vitæ spatium, & quam non sint condignę afflictiones ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis. Ad hæc, quam bonæ certæque fidei sit qui nobis eam promisit: † Ut enim nos illum abnegemus: ille fidelis permanet, se ipsum abnegare non potest: tantum ut perseveremus in fide & charitate, continentes nos ipsos intra septa domus Dei, in qua succrescentes usque ad mensuram plenitudinis Christi, per quindecim mysticos gradus ascendamus in æternum tabernaculum, & per quadraginta mansiones ad terram illam quietis,

† 2. *Tim.* 2.

quietis, quam dominus in Euangelio promisit mitibus, alacriter proficiscamur. In arduo est quod petimus, egregium est quo tẽdimus. Nemo repente ab imo ad summa provehitur. Opus est qui commonstret viam, quemadmodum Deus Israelitis, qui nostri typum gerebant, dux fuit per invia desertorum: opus est qui è sublimi porrigat manum, & nitentem sursum trahat. Horum nihil ipsi nobis præstare possumus. Dominus est, qui & velle & perficere operatur in nobis. Ille per fidem aperit nobis oculos, ut videamus ubi simus, ut horreamus quod sumus, & suspiremus ad ea quæ nondum sumus. Primum igitur auxilium à domino, hoc est, primus beatitudinis gradus est, ut levemus oculos in montes. E cœlo datur, ut amemus cœlestia, & contemnamus terrena. Qui circũspectant suam sapientiam, suas vires, sua merita, qui tantum respiciunt ad ceremonias, condonationes ac diplomata pontificum; nunquam perveniunt ad illam beatitudinem. Quid igitur
facit

facit ille beatitudinis candidatus, cui dominus per fidem dedit, ut fastiditis humilibus mundi curis, oculos attollat in mõtes æternitatis? Ἀναβάσεις ascensiones sive gradus ascensorios disponit in corde suo. Quas hic appellat ἀναβάσεις, in canticis graduum appellat ἀναβαθμοὺς. qui gradus sunt, sed ascendentium. quum Latinis iisdem gradibus descendatur quibus ascenditur, Cæterum in negotio pietatis non oportet unquam retrocededere, sed oblitos à tergo relictorum semper ad perfectiora tendere. Respexit Eurydice, & relapsa est in Orcum. Respexit uxor Loth, & versa est in petram salis. Habet autem & pietas gradus suos, quemadmodum hominis ætas. Catechumeni parturiuntur, modo baptizati velut infantes aluntur lacte, adultis pro solido cibo proferuntur retrusiora mysteria. Et Paulus sapientiam loquitur inter perfectos: inter infirmos profitetur se nihil scire, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Ergo qui sustulit oculos suos in montes, disponit gradus

dus ascensorios. Ubi? In corde suo. Nec mirum. ad illum enim montem non ascenditur pedibus, sed affectibus. Sunt externi gradus, quos ut non oporteat reprehendi, tamen inutiles sunt, nisi gradus disponantur in corde. E laico fit clericus, è clerico fit hypodiaconus, ex hypodiacono diaconus, è diacono archidiaconus, ex hoc presbyter, è presbytero episcopus. Rursus è laico monachus, è canonico regulari Dominicanus, è Dominicano Franciscanus, è Franciscano Benedictinus, è Benedictino Cartusianus. Quanquam de his gradibus multa inter ipsos controversia est, qui gradus hos disponunt ac digerunt iuxta res externas. Sunt qui putant, Franciscanos in altiore gradu consistere, quod seminudis incedant pedibus, quod pecunias non contingant. Rursus sunt qui his præferant Dominicanos, quod domi non vescantur carnibus. Utrisque præferunt Benedictinos, qui & pluribus horis canunt in templis, nec unquã domo prodeũt. Iam inter omnes sum-

ſummum gradum obtinent, qui lorica ferrea pro induſio cutem defricant. Hi gradus ita demum proſunt ad pietatem, ſi domino auxiliante veri gradus diſponantur in corde. Deſiiſti rapto vivere, nonnullus ad pietatem gradus eſt. Non ſolum reſtituis fraude parta, verumetiam tua profundis in egenos amore Chriſti: Altiorem aſcendiſti gradum. E violento ac feroce factus es innocens: Aliquem aſcendiſti gradum in corde. Studes omnibus benefacere: in ſublimiorem gradum te recepiſti. Tandem & illis à quibus graviter lęſus es, non modo remittis vindictam ex animo, ſed in Chriſti gratiam bene velle & benefacere gaudes: ad vere ſublimen gradum emerſiſti. Hæc exempli cauſa propoſui, de cæteris item quiſque apud ſeſe conſideret. Hi gradus digeruntur in corde hominis, in intimis animi receſſibus. Hos igitur gradus quibus ad perfectionem tendimus, beatus ille diſponebat in corde ſuo, non ſe iactans apud homines, ſed ſe probans inſpectori cordium,

ſed

ſed auxilium non aliunde expectans quam à domino. Atque hæc meditatur in valle lachrymarum. Quid enim aliud eſt totus hic mundus, niſi convallis obſcura, naſcentium, parturientium, morientium, ægrotantium, egentium, navigantium, belligerantium, aliiſque mille lachrymarum occaſionibus plena: à quibus nec potentes nec divites, nec reges ulli ſunt immunes. Hæc eſt illa vallis Achor, id eſt, tumultus ac perturbationis, in quam præcipitatus eſt Achan, ut habetur Ioſuæ 7. In hoc loco nos poſuit dominus, posteaquam è paradiſo per inobedientiam excidimus, ut aliquantiſper in exilio degentes, per obedientiam fidei, & obſervationem præceptorum dei, moliremur reditum in patriam. Nec eſt quod nos huius vallis pigeat: in hanc deſcendere dignatus eſt ipſe Dei filius, ut nobis eſſet via, veritas & vita. Ergo quandiu vivimus in hoc corpore mortali, verſamur in valle lachrymarum. Sed dixerit aliquis: Fruſtra igitur homo diſponit gradus aſcen-

ascensorios in corde suo, si permanendum est in valle lachrymarum. Sed hæc vallis Achor vertitur in requiem armentorum, iuxta Esaiam 65. Daturque Hierusalem ad declarationem spei, Oseæ 2. Præter hæc oportet meminisse, quod in arcem Sion affectibus ascenditur, non pedibus, corde ascenditur, non scalis. Corpus hæret in valle, animus eluctatur in montem. Ita visum est regi nostro, ut per temporarias afflictiones huius mundi, pertingamus ad coronam immortalitatis. Nec videatur huius militiæ dura lex. Rex noster qui nobis hanc legem præscripsit, ipse eam in se præstitit. Nec est quod despondeamus animum, qui nos ad certamen vocat: ipse dabit benedictionem, auxilians nobis in periculis, consolans in afflictionibus, ut possimus sustinere. Agonotheta noster evocat suos ad certamen: proposuit ingentia præmia, qui legitime certaverint: præsidet, non tantum ut spectator ac iudex, verum etiam ut auxiliator. Ille suppeditat vires, suggerit

gerit alacritatem. Nam hic benedictio non est laudis vox, sed liberalitatis, quemadmodum loquitur Apostolus: Qui parce seminat, parce & metet. Qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus metet vitam æternam. Aspera lex est, qui non tollit crucem suam quotidie, & sequitur me, non potest meus esse discipulus. Qui non odit patrem & matrem, præterea & animam suam, non est me dignus, &c. Dura inquam & horrenda lex est, nisi accedat gratiæ largitas: quam ut ostenderet & gratuitam & minime parcam esse, maluit εὐλογίαν appellare quam alio nomine. Sub lege Mosaica parcior erat gratiæ dispensatio: verum simul ut effulsit humanitas ac benignitas dei nostri, qui non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam salvos nos fecit per lavachrum regenerationis & renovationis, spiritum suum abunde effundit in universam carnem. Apud homines aliud interdum est benedicere, aliud benefacere: imo frequenter

quenter hominis benedictio maleficium est, non beneficium : sed deo idem est benedicere & benefacere. Religiose faciunt qui procumbunt & accipiunt episcopi benedictionem: sed quanto iustius est, nos prosterni coram deo, ut illius impetremus benedictionem? Vide porro quantum efficiat dei benedictio: Ibunt, inquit, de virtute in virtutem, & videbitur deus deorum in Sion. Mirabitur hic aliquis, subito mutatū verbi numerum. Modo dixit: Beatus est cuius auxilium abs te, & disposuit in corde suo. Hic ibunt de virtute in virtutem. Unde repente ex uno plures facti sunt? In mysticis literis, dei benedictio affert fœcunditatem, sicut maledictio sterilitatem. Maledicta terra in opere tuo: quum exercueris eam, spinas & tribolos producet tibi. Contra quum deus creasset hominem ex uda argilla, uxorem ex una costa lævi lateris, benedixit eis, dicens: Crescite, & multiplicamini, & replete terram. Item Psal. 106. Benedixit eis, & multiplicati sunt nimis.

Atque ista quidem typi sunt rerum spiritualium. Itaque posteaquam per Euangelii gratiam exempti sumus à maledicto legis, ac per spiritum sanctum effusa est in Apostolos benedictio, quanta celeritate veri dei cultus, qui prius apud Iudæos velut in orbis angulo coercebatur, sese diffudit per universas mundi nationes? Quot virginum, quot martyrum, quot fessorum examina prosilierunt? Unde hæc prodigiosa fœcunditas? Unde nisi ex benedictione dei? Filii, inquit †, tui de longe venient, & filiæ tuæ de latere surgent. Itaque deserta illa & vidua mulier, admiratur insperatam fœcunditatẽ suam, dicens, Et isti filii unde venerunt? Venerunt ex omni natione quæ sub cœlo est, ab Indis, ab Gadibus, à Thracibus, à Gotthis, à Scotis & Hybernis. Itaque iam multiplicati benedictione dei, & animosi fide, alacres spe, ibunt de virtute in virtutem. Ne hic quidem est ἀρετὴ, sed ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν, quod Hieronymus ex Hebræo vertit:

† *Esa.* 60.

vertit: de fortitudine in fortitudinē. Nonnulla fortitudo eſt, pro Chriſto negligere voluptates, opes & honores huius mundi: ſed fortius eſt, vincere pietatis affectus in parentes, uxorem ac liberos: longe vero fortiſſimum eſt, mortem & morte graviora tormenta vitæ cœleſtis amore negligere. Qui gradibus nituntur in altum, quo magis aſcendunt, hoc magis laſſeſcunt: at qui per hos gradus aſcendunt, quo longius eunt, hoc redduntur fortiores & alacriores. Unde tandem? Niſi quia res non eſt humanarum virium, ſed benedictionis divinæ. Alioqui unde tam præſens animi robur, tanta alacritas apoſtolorum, juvenum, virginum? in ſqualore carcerum? in flagris & aculeis? in ipſis etiam mortibus? ad quarum etiam commemorationem humanus inhorreſcit animus? Non aliunde, niſi quod agonothetes ac legiſlator pro magnitudine tentationum auget benedictionem. Mirantur homines qui foris vident afflictionem, ſed non vident internam bene-

dictio

dictionem. Non ineleganter à viro quodam ob pietatem celebri dictum est de monachis austeram vitam agentibus : Multi vident cruces nostras, sed non vident unctiones nostras : Vident corpus attenuatum vigiliis, ieiuniis ac laboribus : vident solitudinem , omniumque voluptatum abstinentiam: & tamen, in corpusculo exiguo & imbecilli non vident quantis deliciis reficiatur animus ad cœlum anhelans. Sed quod tandem præmium petitur tantis laboribus ? Videbitur , inquit, deus deorum in Sion : sive, ut vertit Hieronymus , apparebunt apud Deum deorum in Sion. Hoc, est brabeum omnium certaminum, hæc, est rerequies omnium votorum , hæc, felicitatis summa : Domine , inquit, ostende nobis faciem tuam , & salvi erimus. Et Philippus: Ostende nobis Patrem, & sufficit nobis. Atqui Deum nemo vidit unquam. Invisibilis est oculis corporis , sed cordi mundo visibilis est. Itaque dominus in Euangelio beatos pronunciat , qui sunt mundo

mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Cor autem intellige non inteſtinum corporis, ſpirituum ac ſanguinis fontem, ſed mentem hominis fidei illuſtratam lumine. Videtur autem interdum & in hac vita, purgatis mentibus, ſed per ſpeculum & in ænigmate, ſed non niſi in Sion. Nam extra eccleſiam nemo videt Deum, quia nemo habet puram mentem. Et ſi ſibi videntur videre, hallucinantur iam, ſpectrum videntes pro Deo. Non vulgaris autem beatitudo eſt, apparere apud Deum deorum. Quid eſt parere apud illum? Cum plena fiducia venire in cõſpectum illius, qui novit omnes latebras humani cordis. Hoc non auſit niſi pura & undequaque ſyncera conſcientia. Alioqui videbitur & impiis Deus, ſed horribilis erit aſpectus illius, qui piis eſt amabilis. Non eſt alius Deus, ſed diverſi ſunt oculi. Ut ægris oculis moleſta lux eſt, quæ ſanis eſt iucunda. Omnes enim ſiſtendi ſumus ante tribunal ſummi iudicis, à quo non eſt provocatio. Miles qui fidelem &

ſtrenuam operam navavit in bello, ſervus qui gnaviter diſpenſavit talenta domini, gaudens prodit in conſpectum ducis & heri ſui, auditurus, Accipe coronam vitæ æternæ, & intra in gaudium domini tui. Ille beatus eſt, qui non veretur ſuam conſciẽtiam aperire domino, dicẽs † cum Ezechia rege: Obſecro, domine, memẽto quęſo, quoniam ambulaverim coram te in veritate & corde perfecto, & quod bonum eſt in oculis tuis fecerim. Simili fiducia fortiſſimus ille Chriſti miles prodit in conſpectum imperatoris ſui: Ecce, inquit, coram Deo in Chriſto loquimur. Et ad eoſdem Corinthios de ſe loquens: Non ambulantes in aſtutia, neque adulterantes verbum Dei, ſed in manifeſtatione veritatis commendantes noſmet ipſos ad omnem conſcientiam hominum, coram Deõ. Idem alibi, Bonum certamen certavi, curſum conſummavi, fidem ſervavi: de cætero repoſita eſt mihi corona iuſticiæ. An non magna felicitas eſt, ſic poſſe

† *Eſa.* 38.

posse comparere apud Deum deorum in Sion, in specula perfectionis Euangelicæ? Deum deorum dixit, iudicem omnium indicans. Sive enim accipias populi iudices, sive pios homines ad quos sermo dei factus est, sive angelos qui & ipsi dicuntur Eloim, sive dæmones aut dæmonum ministros homines, qui se pro diiscoli passi sunt, hic unus est Deus deorum, iudex universorum; sicut testatur Psalmus 81; Deus stetit in synagoga deorum. in medio autem deos diiudicat, ipse à nemine iudicandus. Nec angelorum, nec prophetarum, nec ullius sanctorum aspectus confert homini veram beatitudinem. Solus hoc præstat deus deorum. Huc ut pertingamus, dominus impertit benedictionem, sed orantibus. Assidue rogari vult, non ut admoneatur, sed ut nos rogando digni efficiamur, quibus largius impertiat suam benedictionem. Nam & hoc pacto paremus apud Deum, quoties vel appellamus illum puris precibus, vel pro beneficiis acceptis gra-

tias agimus. Domine deus virtutum, exaudi orationem meam, auribus percipe, deus Iacob. Angelorum deus est, eoque deus virtutum dicitur, & hominum deus est, qui patriarcham Iacob imitantur. Is luctando cum angelo meruit benedictionem. & idem dixit: Vidi dominum facie ad faciem, & salva facta est anima mea. Sequitur: Protector noster aspice Deus, & respice in faciem Christi tui. Nondum plenam securitatem assequutus est, qui requirit protectorem. Adhuc metuit ignea iacula malorum spirituum è sublimi nos impetentium. Adversus hæc implorat deum exercituum, ut suis sit clypeus. Hoc enim vertit Hieronymus, quod septuapinta verterunt hyperaspisten. Magna est dæmonum potentia, sed dominus virtutum unus potentior est universis. Si ille dignatur nobis esse clypeus, non est quod metuamus ulla iacula. Sub hoc clypeo tutus latebat qui dicit: * Dominus protector vitæ meæ; à quo trepidabo? Et alibi rursus:

* Psal. 26.

rursus: † Domine, ut scuto bonæ voluntatis tuæ cinxisti nos. Nullum est hominis scutum, quod totum hominis corpus reddat invulnerabile, quin & ipsum scutum interdum prodit hominem: at quem tegit Dei clypeus, nulla ex parte potest sauciari. Aspici à Deo, tegi est. Aspicit autem, cui propicius est ac bene vult. Eoque Psalmus quem modo citavi, scutum appellat benevolentiæ, Græce εὐδοκίας. Hieronymus vertit placabilitatem. Qui suis meritis sese protegunt, & his veluti clypeo fidunt, an tuti sint, ipsi viderint. Qui fiduciam suam collocaut in ceremoniis, in cultu divorum, in veste, quasi tutum reddat ab insultu Satanæ, non satis fideli utuntur clypeo. Sed gratiæ Dei & huius promissis tuto fiditur. Aspicere Deũ, beatitudo est, sed illum non possumus aspicere nisi prius aspexerit nos. Cum essemus cæci & in tenebris plusquam cimmeriis versaremur, ille dignatus est aspicere nos, aperuit oculos nostros, & quum essemus inimici,

† *Psal. 5.*

diligendo nos effecit, ut ipſum redamaremus. Reſpice in faciem Chriſti tui. Non arbitror anxie diſquirendum, utrum hoc ad perſonam Davidis, an alterius cuiuſpiam iuxta communem ſenſum referatur. Chriſtus Græcis unctum ſonat, quod Hebręis Meſſias. Omnes Chriſti ſunt, qui in Chriſtum renati ſunt. Ab horum facie nunquam avertit oculos Deus, ſed cuſtodit illos ut pupillam oculi, modo ne ipſi faciem ſuam avertant ab eo. Regum autem ac ſacerdotum eſt ungi. Utrunque ſuo quodam modo ſunt, qui ſuo cognomini reſpondēt, quos beatus Petrus† alloquitur: Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, &c. Sed ille Chriſtorum omnium princeps eſt, qui dictus eſt princeps pacis, ac ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedec, quem ſingulariter unxit Deus oleo lætitiæ præ participibus ſuis In huius faciem, quoniam caret omni nævo, deus pater gaudet aſpicere, quem profitetur eſſe filium unice

† 1. *Pet.* 2.

unice dilectum, in quo sibi placitum sit. Quid sibi vult igitur, quod ait propheta, Aspice, & respice in faciem Christi tui? Quicquid Deus largitur nobis, per filium ac propter filium largitur, non propter opera iusticię, quæ fecimus nos. Nos enim in multis offendimus omnes. Solus ille agnus est omnis expers maculæ. Ergo, protector noster deus, si tuos oculos offendit facies, hoc est, conscientia nostra, respice in faciem Christi filii tui, quem sine exceptione diligis: per illius merita nobis largire, quod ipsi non meremur. Iudæi quoniam non noverant incarnationis mysterium, in precationibus suis, diffidentibus suis meritis obtestabantur deum per memoriam patriarcharum, Abraham, Isaac & Iacob, quorum pietas Deo fuisset accepta. At Christiani nihil petunt à patre, nisi per Iesum Christum, quem habemus in cœlis advocatum efficacem, quique suam fidem nobis obstrinxit, fore ut acciperemus quicquid postularemus patrem in ipsius nomine. Qui scripsit hunc

Psalmum, non viderat Christum in carne, sed oculis fidei, qui longe prospiciunt, viderat illum venturum: quemadmodum & Abraham tot seculis Christi adventu antiquior viderat diem illius, & gavisus est. Nos igitur quoties aliquid à deo petimus, cum fiducia petamus, sed eam fiduciam hauriamus, non ex nostris benefactis, sed ex gratuitis Christi promissis. Ne dicamus, respice ad ieiunia mea, aut eleemosynas, aut vigilias, aut chameunias: Sed respice in faciem Christi tui. Docet hoc Paulus Ephes. 3. In Christo Iesu domino nostro habemus fiduciã ac accessum, in confidentia per fidem eius. Quid est per fidem eius? Quia fidendum est illi toto pectore, qui non fallit in promissis, etiamsi promittat quæ videntur nobis impossibilia. Quis enim credidisset fieri posse, ut divina humanaq; natura sic unirentur ut coirent in unam personam? At ille promisit & præstitit. Quis crederet fieri posse, ut homo verus sederet ad dextram Dei Patris? Promisit & præ-

stitit.

ſtitit. Quid eſt igitur quod non ſperemus à deo, modo reſpiciat in faciem Chriſti ſui? Ut autem intelligas, hanc interpretationem non eſſe ſomnium ſenſus mei, ſed prophetam agnoſcentem dignitatem ſuam confugiſſe ad faciem Chriſti, attende quod ſequitur: Quia melior eſt dies unus in atriis tuis, ſuper millia. Nihil vetat quo minus hæc iuxta ſenſum humiliorem referantur ad Iſraelitas captivos apud Babylonios. Tenebantur ingenti patriæ deſiderio, tædebat ethnicarum ſuperſtitionum, ſuſpirabant ad priſtinos ritus ac templum illud magnificum, quod extruxerat Solomon. Iam enim ſibi videbantur diutino ethnicorũ commercio facti ethnici. Sed nos retruſiorem intellectum ſequi maluimus. Non addit chiliadum numerum, ut intelligas infinitum diſcrimen. Nec dicit, in domo tua, aut ſãctuario tuo, ſed in atriis tuis: quod eſt templi quaſi veſtibulum, in quod admittebantur & prophani: unde Paulus Hebræis ſcribens, appellat ſanctum

 ſeculare

seculare, κοσμικὸν, quod toti pateret mundo. Nec est apud Hebręos, unus dies, sed tantum, dies. Non est enim dies ubi non lucet sol iustitiæ, & incontaminata veritas. Nusquam igitur dies est, nisi in ecclesia. In nocte sunt, qui sunt extra hanc: quod olim vaticinatus est Zacharias, cap. ultimo, de incredulis loquens: In die illa non erit lux, sed frigus & gelu. Mox de fide ecclesiæ sic loquitur: Et erit dies una quæ nota est domino, non dies, neque nox. Vulgarem diem facit solis exortus, noctem occasus. Quis igitur est hic dies & non dies? Explicat hoc Esaias cap. 60. Non erit tibi sol in lucem diei, neque ortus lunæ illuminabit te per noctē. Sed erit tibi dominus lux æterna. Utrumque duorum prophetarum locum imitatus est qui scripsit Apocalypsim.† Et civitas non habebit opus luce solis, quoniam dominus omnipotens lumen eius erit. Porro non esse lucem nisi in ecclesia, testatur Esaias eodē quod modo citavi capite, de

† *Apoc. 21.*

de his agens qui non receperunt fidem Euangelicam: Quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos: Super te autem orietur dominus, & gloria eius in te videbitur. Mox ſubiicit de iis qui relicta patria ſuperſtitione crediderunt Euangelio: Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in ſplendore ortus tui. Ad hæc quum ait, ὑπὲρ χιλιάδας, non addit, quarum rerum; complectens univerſa commoda in unum conflata; quæ non poſſunt homini contingere extra eccleſiam. Nam quæ poteſt eſſe felicitas hominis, ſi in tenebris ambulet? Quandiu militamus in hoc tabernaculo, per fidem intuemur ſolem. At in illo cœleſti templo non eſt niſi unus dies, quia non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio, nec ulla erroris aut ignorantiæ nebula lucem offuſcat. Aeternitas enim neſcit ortum & occaſum. Interim tamen, ambulare in luce fidei, & ſimplici animo ſequi eum qui dixit, Qui ſequitur me, non ambulat in tenebris: beatius eſt omnibus opibus,

 regnis,

regnis, gloriis & oblectamentis huius mundi. Hæc stulta dictu videntur, quibus Christus nondum aperuit oculos: Verum si perconteris eos quorum cordibus eluxit Christus, num velint pietatis iactura totum mundum lucrifacere, detestabuntur & abominabuntur sermonem tuum. Norunt enim quantum bonum sit, quod iam velut arram tenent, & quam inæstimabile sit illud, ad quod mox sunt transferendi. Nunc illud mihi spectato, quanto desiderio teneatur domus dei qui hæc loquitur.

Elegi abiectus esse in domo dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum. Quid est abiectum esse? Iacere in limine aut vestibulo & conculcari. Quod mendicorum est. Tanta autem est ecclesiæ maiestas & felicitas, ut quod in ea contemptissimum est, longe præstet omnibus mundi splendoribus. Sicut in cœlesti Hierosolyma, multæ sunt mansiones, quarum infima tamen potior est omnibus regum palatiis: Sic in ecclesia velut in magna domo, diversi

diversi generis vasa sunt, quorum aliud est alio honoratius, & tamen quod in his vilissimum est, preciosius est universo mundo. In corpore hominis naturali, membrum aliud alio est præstantius. Functiones quidem diversæ sunt, sed eodem spiritu vegetantur omnia. Sic in corpore Christi mystico, quod est ecclesia, diversi sunt ordines hominum, diversa munia donaque spiritus, omnes tamen membra sunt Christi, & eandem expectant hæreditatem. Quod hic infimum est, sublimius est omni fastigio mundi. Pes humani corporis beatior est oculo suis, aut canis, & eæ partes per quas egeruntur recrementa cibi ac potus, in humano corpore, beatiores sunt capite asini. Hic obiter propheta aperit fontem, quam ob rem plerique mortales, vel non accedunt ad ecclesiam, vel recedunt ab ecclesia, vel eiecti ob culpam gravantur redire. Qui tument honoribus mundanis, nolunt deponere cameli gibbos, ut per humile ingrediantur ostium. Et ex his historiis discimus,

ſcimus, complures hæreſiarchas eſſe factos quod ad epiſcopi dignitatem non admoverentur. Itaque maluerunt primum tenere locum inter canes & ſues, quam inter oves Chriſti mediocri eſſe loco. Hæc ſtulta ambitio genuit nobis Baſilides, Marciones, aliaque inauſpicata nomina. Sed quid conſequuti ſunt infelices? Apud homines ſibi conflarunt ſempiternam ignominiam, apud deum meruere gehennam. Quanto ſatius erat, vel ignotiſſimum eſſe inter oves eccleſiæ, modo nomen habeas ſcriptum in libro vitæ. Simili tenentur amentia, qui quum magnis ac manifeſtis criminibus meruerint ſubmoveri à conſortio eccleſiæ, tamen recuſant profiteri pœnitentiam ut eccleſiæ reconcilientur. Humile & abiectum eſſe putant arceri ingreſſu, nudo capite nudiſque pedibus ſtare in veſtibulo, flexis genibus introeuntium preces implorare, geſtare pro purpura ſaccum, pro unguentis conſpergi cinere. Quid in cauſa? Quia non vident, quãta ſit dignitas, quanta felicitas,

felicitas, quanta securitas versari in atriis domini. Quanta vilitas, quantumque periculum, vel ad horam esse extra domum dei. Vidit hæc ille deo chatus Theodosius imperator, qui maluit universum imperii strepitum deponere, & in abiectum pœnitentium ire locum, quam non esse in domo domini. Illi ipsi pœnitentes, cultu squalidi, ieiuniis attenuati, lachrymis & mœrore confecti, qui tanquam mendici iacent in limine domus dei, multo feliciores sunt, quam qui sub Satana regnant in tentoriis impietatis. Siquidem hi, si modo vere pœnitet, licet corpore sint extra domum ecclesiæ, animo sunt intus. Quid est igitur quod tanto ardore desiderat propheta, per Christi faciem obtestans deum? Ut vel in extremo angulo, aut limine domus dei, versari liceat, & vel inter abiectissima Christi mēbra censeatur, extra quem nulla cuiquam est spes salutis. Sed si ad limen domus dei vel accedamus vel redeamus, parata est misericordia domini, quæ sublevat infir-

infirmitatem nostram, ut proficiamus ad perfectiora. Parata est veritas domini, ut abūdemus in omni scientia spirituali: parata est gratia domini, ditans nos spiritualibus charismatibus. Postremo parata est gloria domini, quæ nos conformet in imaginem Christi. Christus veritas est, Christus iustitia nostra est: quem si sequamur antecedentem, fit quod dicit Esaias: Et anteibit faciem tuam iustitia tua, & gloria domini colliget te. Misericordia condonat errorem, veritas illuminat mentem ne revolvaris in errorem, gratia instruit donis spiritus, ut conversus confirmes fratres tuos, & quam plurimos ab impietatate revoces; quemadmodum ait beatus David, expertus misericordiam domini magnam, ac per Nathan ad veritatem revocatus: Docebo iniquos vias tuas, & impii ad te convertentur. Hoc est quod hic sentit propheta: Quia misericordiam & veritatem diligit deus, gratiam & gloriam dabit dominus. Similiter & Paulus, per domini misericordiam

revocatus à furore persequendi, & per veritatem Euangelicam edoctus viam domini, denique per gratiam sancti spiritus præclaris donis locupletatus, factusque vas & organum electum, eo profecit, ut etiam in mediis afflictionibus in domino gloriaretur. Quanquam potest hic versiculus & aliter intelligi, ut misericordiæ divinæ sit, quod trahimur ad cognitionem veritatis, iuxta verbum Hieremiæ 31. Ideo attraxi te miserans. Tum ut veritas sit hominis, confitentis sua mala, & agnoscentis gratuitam dei misericordiam. Hoc enim sentit Psalmus 50. Ecce enim veritatem dilexisti, incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. David quandiu celabat peccatum suum, mendax erat, & fucum facere conabatur, non hominibus tantum, sed & deo. Verum deus ex sua misericordia per Nathan prophetam, revocat eum ad veritatem confessionis: declarans, inutiliter celari peccatum apud homines, quum oculos dei nemo possit fallere. Misericordiam revocan-

vocan-

vocantem,& veritatem confitentem, sequitur gratia & gloria. Peracto enim luctu pœnitentiæ, & ita castigatis membris, ut quemadmodum antea servierant iniquitati ad iniquitatem, ita facta templa spiritus sancti serviant iustitiæ ad iustitiam, fit ut glorietur ecclesia, illic superabũdare gratiam, ubi abundarat peccatum,& inter angelos maior sit gratulatio super uno peccatore revocato quam super nonagintanovem iustis. Non est quidem absurdum quod adfert Augustinus, veritatem referens ad fidem dei in promissis. Solus enim ille verax est, quum sit omnis homo mendax, non quod semper fallant homines, sed quod in ipsis non sit præstare quod pollicentur, incerti an in proximum diem victuri sint. Quandiu circumferimus hoc mortale corpusculum, multis iniuriis multisque periculis obnoxium, misericordia domini circumvallat nos undique, scuti vice, ne revolvamur in vitia, veritas dei in promissis fulcit erigitque mentes nostras, ut con-
temptis

temptis huius vitæ bonis pariter ac malis feramur ad cœlestia. Concinit huic sensui Psalmus 35. Prætende, inquit, misericordiam tuam scientibus te, & iusticiam tuam iis qui recto sunt corde. Iustitia reddit cuique quod suum est. Quid autem reddet nobis deus, qui nulli cuiquam debet? Nihil enim habemus quod illius benignitati non oporteat acceptum ferri. At aliud est liberalitas, aliud iustitia. Verum & illud iustitiæ genus est, præstare quod gratuito promiseris. Hac ratione deus se ipsum nobis quodam modo debitorem constituit, ut licet ipsum ob merita nostra non possimus appellare, ob promissa tamen appellare possimus. Quod si nos meminerimus officii nostri, ille non recusat vocari iniustus, si minus præstat quod pollicitus est. Venite, inquit; & arguite me, dicit dominus. Hanc dei iustitiam appellat David, quum ait: Ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas quum iudicaris. Prorogat interdum expectationem nostrã deus, fallit nunquam:

interim

interim qui non norunt illius veritatem, obmurmurant, ac dubitant: quemadmodum illi duo discipuli, quum aiunt: nos sperabamus quod esset redempturus Israel. Quin & discipulos ingens habebat mœror, quod quia non credebant eum resurrecturum, putarent sibi data verba. Quod hic ex Hebræo vertit Hieronymus, & alii quidam, id ita discrepat ab eo quod transtulerunt septuaginta, ut non videatur eius generis esse varietas, quæ frequenrer accidit ex eo, quod eadem sententia variis effertur modis, aut ex iisdem verbis alius alium sensum colligit, sed apparet, scripturã Hebraicam in codicibus variasse. Id usu venit interdum, quum scriba aut interpres elementi similitudine deceptus, aliud pro alio legit, aut quum diversa literarum distinctio, diversum efficit sensum. Nam quod ex Hebræo reddunt, sic habet: Quia sol & scutum dominus deus, gratiam & gloriam dabit dominus. Quæ lectio si germana est, solem posuit pro veritate, quæ est Chri-

Christus, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: scutum pro misericordia protegente credentes, adversus omnes insultus Satanæ. Sicuti loquitur Psalmus 31. Sperantes in domino misericordia circundabit. Quanquam & Paulus hortatur, ut sumamus scutum fidei. & alius Psalmus dicit: Scuto circumdabit te veritas eius, nec timebis à timore nocturno. Vis igitur tutus esse ab omni malo? Ne circumferaris omni vento doctrinæ, sed quod è scripturis divinis tradidit nobis ecclesia catholica, firma fide teneamus, quod præcipit, simplici obedientia servemus, quod promittit, alacri spe expectemus. Simpliciter ambulantibus non deerit neque misericordia, neque veritas, neque gratia, nec ullum bonorum genus, quod ad beatitudinem pertinet. Eoque subdit: Dominus non privabit, sive non fraudabit bonis eos, qui ambulant in innocentia. Pro quo septuaginta verterunt ἐν ἀκακίᾳ, quod magis sonat simplicitatem, omnis expertem fraudis

ac

ac maliciæ. Columbinos animos, amat ſpiritus ſanctus. Dabit hic gloriam ſynceræ conſcientiæ, in futuro dabit ineffabilem illam gloriam. Interim arrabone tam precioſo contentus, expecta bona futuri ſeculi, ſpe gaudens, ut vere & ex animo dicas, cum propheta: Domine virtutum, beatus homo qui ſperat in te. Atque hæc eſt complurium Pſalmorũ clauſula. Frequenter enim repetendum eſt, quod oportet ſemper infixum eſſe mentibus noſtris. Secundus Pſalmus ita deſinit, Beati omnes qui confidunt in eo. Quartus: Quoniam tu domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me. xxvi ita: Expecta dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & ſuſtine dominum. xxx ita: Viriliter agite, & confortetur cor veſtrum, omnes qui ſperatis in domino. xxxii: In nomine ſancto eius ſperavimus. xxxiii: Nõ delinquẽt omnes qui ſperãt in eo. xxxvi: Salvabit eos qui ſperaverunt in eo. Item 41. & 42. ad ſpẽ in deo figendam hortantur. Similiter & 63. & 130. Nec eſt iſta vulgaris ſpes quam

quam nubis tanto ſtudio commendent literæ ſacræ. Agricola ſperat à deo lætum ægrorũ proventum, nauta proſperam navigationem, gravida felicem partum, ægrotus convaleſcentiam. At vir pius qui vere ſperat, hoc eſt, ſpem omnem fixit in domino, plena fiducia totam ſolicitudinem cõiicit in deum, perſuaſus, ſive læta obtigerint ſive triſtia, ſive mors, ſive vita, omnia per dei miſericordiam ceſſura in bonum, inſcrutabili ſua ſapientia ſic temperãtis res mortalium. Itaque quum beatus ſit homo, domine virtutum, qui fiduciam omnem in te collocavit, nec id fieri poſſit, niſi ſit intra domum tuam eccleſiam, dignare quæſo aperire oculos omnium noſtrum, ut videntes, quam ſint amabilia, quam pulchra, quam tranquilla, quam tuta, quam felicia tabernacula tua; rurſus quam his diſſimilia tabernacula impietatis; poſitis opinionum & affectuum diſſidiis, eodem ſenſu, eademque ſẽtẽtia concordes verſemur in illa beata ſodalitate ſanctorum omnium: ut

vere

vere de nobis dici possit; Ecce quam bonum & quam iucundum, habitare fratres in unum! Nunquam autem coalescemus in unum, nisi pariter spem nostram ponamus in Christo Iesu rege Sion ac domino nostro, & ad illum unum spectemus. Ubi regnat ambitio, ubi pecuniæ studium, ubi pervicacia, ubi cęcus favor, aut odium cæcius, ut pertendamus tueri quicquid semel diximus aut scripsimus; ubi in gratiam partium probamus quę scimus esse improbanda, aut odio privato damnamus & ea quæ pie dicta: denique ubi quisque ad se spectat, & undique trahitur funiculus contentionis: non potest res ad cōcordiam redigi. Reputemus quam sit stultum, sic odisse mores quorundam pontificum aut sacerdotum ac monachorum, ut ipsi fiamus illis deteriores. Deterior enim est, qui recędit ab ecclesiæ consortio, & in hæresin aut in schisma demigrat, quam qui impurę vivit salvis dogmatibus. Cum hoc, perquam iniquum est, nos ad aliorum vicia lynceos esse, ad nostra

nostra ipsorum talpis cæciores, & in aliorum oculis videre festucam, ipsos trabẽ in oculo circumferentes. Homines cum hominibus versamur. Quanquam gravius, fateor, peccant, qui in potestate constituti publica, non meminerunt officii sui: Tamen populi pervicacia sæpenumero in causa est, ut, qui præsunt, alii sint quam esse conveniret. Sic populus Israeliticus pro mitissimo Samuele, accepit superbum Saulem. Placabilior erit alienis erratis, qui prius sua inspexerit. Præcipuum est discordiæ seminarium, quod sinistro tantum oculo proximorum vitia intuemur. Claudatur ille sinister, & dexter vicissim ad eorum virtutes aperiatur. Si virtutum candidi fuerimus æstimatores, levius offendemur vitiis. Inter fratrem ac fratrem, inter uxorem ac maritum non constat amicitia, nisi vicissim inter sese ad quædam vitia cõniveant. Quomodo igitur cõstabit totius ecclesiæ concordia, si quisque ad alterius virtutes lusciosus, ad vitia tales habet oculos, qualia sunt spe-

cula quædam, quæ faciem oppositam & multo maiorem reddunt & deformiorem? Dolendum est, tam multos esse monachos, qui præter vestitum ac frigidas ceremonias minimum habent religionis: tam multos esse sacerdotes, qui nec caste vivunt, nec sacris vacant literis: nonnullos etiam abbates & episcopos, qui minimum differant à prophanis principibus aut satrapis: sed interim dissimulamus, quam multi sint inter illos pii, sobrii, docti, deque Rep. benemerentes, in divitiis pauperes, in dignitate modesti, in potentia mites. Nec cogitamus, quanto nos essemus ferociores, si tot rebus ad licentiam invitaremur. Expedit igitur, ut plebs, quæ dissimulatis sacerdotum virtutibus, vitia tantum videt exaggeratque, suam inspiciat, à tergo in pectus revolutam. Quotus quisque est opifex, ut ab infimis incipiam, qui in præstanda opera fidelis est, in mercede exigenda æquus? Nec enim temere natum est illud vulgo celebre proverbium, In sua quenque artifi-

cem

cem arte furem esse. Iam quod omnino genus rerum est, quod illi non corrumpant quæstus gratia? Quot modis vitiatur triticum ac farina? quot modis vinum ac cervisia? quot modis pannus reliquaque texta? Omitto nunc in promissis perfidiam, in commercio supercilium ac morositatem, ut propemodum commodius sit cum rege quopiam aut Cardinale agere, quam cum latomo, qui vix habet domi unde cœnet. Qui tales sunt in servili sordidoque opificio, quales probabile est futuros, si ad eorum dignitatem evehantur, quorum mores ferre non possunt? Vulgus sacris initiatorum incontinentiam, incesti sacrilegii ac violati voti titulis exaggerant, sibi ut liberis ac solutis blandiuntur. Atqui, ne errent, nemo Christianus ad peccandum liber est, omnes religiosissimo sacrameno sunt astricti, nisi forte ludum esse credunt quod in baptismo professi sunt. Si infami cognomine vocantur apostatæ, qui à Benedicti aut Francisci instituto desciscunt, quanto magis
 eono-

eo nomine digni sunt, qui in baptismo mundi contemptum professi, toto animo serviunt mundo, & à Christo imperatore transeunt ad Satanam? Iam adulterium crimen, quod apud ethnicos gladio, apud Iudæos lapidatione puniebatur, neutiquam leve est, utcunque nunc pro ioco ducitur. Quòd si quis propius inspiciat, inveniet fraudibus, rapinis, periuriis referta omnia. Ut ne commemorem interim, quantam malorum lernam tegat umbra belli. Nihil attinet hic de magistratibus inferioribus loqui, deque iis qui ob nobilitatis titulum sibi volunt licere omnia, deque principibus. Quocunque vertas oculos, heu nimium multa est querelarum materia. Sed hæc est rerum humanarum natura, maris in morem multa secum deferre, quæ malis abesse. Mutat sæpe vitia, ponit nunquam. Quid igitur superest, nisi ut se quisque discutiat, & omnes ad Christi misericordiam confugiamus? Quædam vitia leviora sunt, quam ut expediat asperam admovere medicinam.

nam. Quædam minore religionis incommodo dissimulantur quam exagitantur. Porro quæ graviora sunt, quam ut oporteat dissimulare, manum doctam & artificem requirunt, ne nobis eveniat quod solet imperitis medicis, qui dum parum dextre admovent remedia, pro morbo extinguunt hominem, aut ex leviore malo reddunt immedicabile Pleraque paulatim ac per occasionem irrepserunt: ea paulatim ac per occasionem tollenda sunt, si fieri queat absque gravi tumultu: sin minus, dissimulanda, donec ipsa dies porrigat occasionem commodiorem. Eadem dexteritate utendum est in dogmatibus. Quidam dum impotenter vociferantur, hæresis, hæresis, ad ignem, ad ignem, in peiorem partem interpretantes quæ dicta sunt ambigue, per calumniam depravantes & quæ pie dicta sunt, plurimum favoris conciliarunt iis quos exitio dignos iudicabant. Rursus qui sub Euangelii plausibili titulo moliuntur ea, quę ex diametro pugnant cum Euangelio, vehemen-

hementer adiuverunt partes eorum quos oppressos volebant. Itaque dum illi nihil omnino patiuntur innovari, hi nihil sinunt relinqui, tempestas orta est pene insedabilis, & dum utrinq; nimium tenditur funiculus contentionis, fit, ut utraque pars rupto fune in tergum cadat. Non quod ecclesia concidat, quæ nixa saxo immobili Christo, nullis turbinibus concutitur, sed de quibusdam hominibus loquor, qui causam ecclesiæ tuentur, magno quidem zelo, non enim dicam malo, sed non secundum scientiam. Nondum eo processit hoc morbi, ut sit immedicabile. Extingui potest hoc incendium, si materiam igni subtrahamus. Præcipuus autem huius tumultus fons sunt impii mores hominum. Non est quod alii in alios culpam reiiciamus. Primum hoc humani generis exemplum est, sed ut per se pravum, ita nobis infelix: Mulier decepit me, serpens decepit me. Omnes iram domini provocavimus, restat ut omnes ad illum simul synce-

ro corde convertamur: ille, ut eſt exorabilis, viciſſim convertetur ad nos, atque hos inconditos rerum motus vertet in tranquillitatem, nobis eodem pro noſtra quantulacunque portione annitentibus. Quo pacto, inquis, id fiet? Sit unuſquiſque quod eſſe debet: Sint pontifices, pontifices, Chriſti vicarii, ſyncero corde gregis dominici curam agentes. Sint principes, principes, divinæ iuſticiæ miniſtri, tanquam deo reddituri rationem, quem hoc magis oportet ab illis timeri, quo liberiores ſunt à timore hominum. Magiſtratus bona fide remp. adminiſtrent. Monachi perfectionem quam titulo profitentur, moribus præſtent. Sacerdotes noctes ac dies meditentur in lege domini, quo poſſint eſſe ſal populi. Qui laici ſunt, ſint quod dicuntur, non præeant, ſed reverenter obtemperent ſacerdotibus, fideliter pareant principum legibus, in ſuo quiſque opificio probet ſuam conſcientiam ſummo illi καρδιογνώστῃ. Nam beati Lucæ verbo libenter utimur. Qui ne-

gociator eſt, bona fide negotietur: qui molitor eſt, bona fide ſit molitor: qui piſtor eſt, bona fide ſit piſtor: qui faber eſt, bona fide ſit faber: qui veſtiarius eſt, bona fide ſit veſtiarius, fiduciam habens in eo qui non deſerit rectos corde. Atque idem de cæteris dicendum eſt. Nemo ſuis vitiis hoc nomine blandiatur: Ita mos eſt, ſic nemo non facit. Ne circumſpicias, ô bone, quid alii faciant, ſed quid abs te fieri velit ſupremus ille iudex, cuius oculos nemo fallit, ad cuius tribunal omnes ſiſtendi ſumus, ſive reges, ſive inopes erimus coloni. Ibi non valebit hæc tergiverſatio: Ita mos eſt, ſic nemo non facit. Interim ponatur ambitio, & pertinax vivendi ſtudium, faceſſant favores cum privatis odiis, conſileſcat dementis rixæ ſurda vociferatio: ita demum eluceſcet veritas illa pacifica. Accedat illa συγκατάβασις, ut utraque pars alteri ſeſe nonnihil accommodet, ſine qua nulla conſtat concordia. Sed hactenus obſecundetur, ut ne moveantur τὰ ἀκίνητα: &

hacte-

hactenus feratur hominum infirmitas, ut paulatim invitentur ad perfectiora. Illud autem omnibus penitus infixum esse oportet, nec tutum esse, nec ad fovendam concordiam utile, temere desciscere ab iis quæ maiorum autoritate tradita sunt, quæque longo seculorum usu consensuque confirmata. Nec quicquam omnino novandum est, nisi huc aut cogat necessitas, aut insignis invitet utilitas. De libero arbitrio, spinosa est verius quam frugifera disputatio. Et si quid de hoc quærendum est, in Theologicis diatribus sobrie discuciatur. Interim inter nos illud convenire satis est, hominem ex suis viribus nihil posse, & si quid ulla in re potest, totum eius deberi gratiæ, cuius munere sumus quicquid sumus, ut in omnibus agnoscamus imbecillitatem nostram, & glorificemus domini misericordiam. Conveniat inter nos, fidei plurimum esse tribuendum, modo fateamur, & hoc esse peculiare spiritus sancti donum, idque multo latius patere quam vulgus homi-

num credit, nec omnibus adesse qui dicunt, Credo Christum pro me passum esse. Concedamus, fide iustificari, hoc est, purificari corda credentium, modo fateamur, ad consequendam salutem necessaria charitatis opera. Neque enim vera fides potest esse ociosa, quum sit focus & seminarium omnium bonorum operum. Quin potius distinguamus iustitiam repurgantem mentis nostræ domicilium, quam recte dixeris innocentiam, & iustitiam ornantem ac locupletantem eam bonis operibus. Deus proprie nulli debitor est, nisi forsitan ex gratuito promisso. Quanquam & hoc ipsum, ut præstemus promissi cōditionem, illius est munificentiæ: non tamen reiiciendum est mercedes aut meriti vocabulum, quod deus quæ in nobis, aut per nos operatur pro sua bonitate acceptat ac pensat. De verbis nulla sit digladiatio, modo de re conveniat. Nec interim ingerantur auribus imperitæ multitudinis illa παράδοξα: Nihil refert qualia sint nostra opera, tantum

habe-

habeto fidē, & servaberis: Et, homo quicquid agit nihil aliud quam peccat. Quæ ut in aliquo sensu vera sint, tamen ab imperitis alio rapiuntur quam expedit. Quemadmodum & illæ voces, Christus pro nostris peccatis dependit. An ille pro nobis mortuus est, ut nos vivamus in peccatis? an potius, ut semel illius sanguine loti, abstineamus ab omnibus inquinamentis? Mortuus est, & resurrexit, ut ipsum imitantes, moriamur peccatis, & in vitæ novitatem resurgamus. Pro nobis crucem gestavit. sed idem clamat: Qui non tollit crucem suam quotidie, non est me dignus. Cæterum qui dominum suis sceleribus quotidie, quod in ipsis est, crucifigūt, iis mors illius adeo nihil profutura est, ut cessura sit in gravem supplicii accessionem. Pii cuiusdam affectus est, credere, preces ac bona opera viventium prodesse defunctis, præsertim si hæc illi dum viverent facienda curarunt. Tantum admoneantur, qui funebres pompas ac missas gloriæ causa instituunt, per-

dere mercedem suam: ac certius esse lucrum, si, quod morientes legant, vivi ac sani in pios usus erogent. At quibus hoc nondum persuasum est, ne obstrepant aliorum simplicitati, sed ipsi tanto benignius sublevent pauperum inopiam, tantoque ferventius incumbant bonis operibus, quo minus credunt, defunctos vivorum benefactis iuvari. Religiosi item affectus est, credere, sāctos ac sanctas, quos deus adhuc mortali corpore gravatos tanti fecit, ut ad illorum preces, dæmones expulerit, mortuos ad vitam revocarit, nunc quoque nonnihil apud eum posse. At quibus diversa sedit opinio, pura mente, synceraque fide invocent patrem, filium & spiritum sanctum, ne obturbent odiose iis, qui citra superstitionem implorant divorum suffragia. Superstitio, quā fateor in invocatione cultuque divorum esse plurimam, coarguenda est prius, ac simplex affectus interdum tolerandus est, etiam si sit cum aliquo coniunctus errore. Ut nostra vota non sentiant divi, sentit tamen

tamen Christus, qui & amat simplices animos: si minus per sanctos, certe pro sanctis dabit nobis quæ petimus. Qui sævierunt in divorum imagines, non prorsus abs re concitati sunt ad eum zelum, licet immodicum, mea quidem sententia. Nam horribile crimen est, Idololatria, hoc est, simulachrorum cultus: qui tametsi iam olim sublatus est è moribus hominum, tamen periculum est, ne technis dæmonum eodem revolvantur incauti. Sed quum statuaria & pictura olim inter liberales artes habita sit tacita poesis, plus interdum repræsentans affectibus hominum quam homo quamvis facundus possit verbis exprimere; & Plato, agnoscens, poësim plurimum habere momenti ad Remp. bene secusve instituendam, non omnes poëtas submoverit ex illa quam fingit civitate, sed Homerum tantum aut Homeri similem, qui diis ac deorum filiis attribuit adulteria, puerorum amores, furta, mendacia, impotentes iras, dissidia, aliaque vitia, quæ nemo bo-

nus

nus Reip. gubernator ferret in suis civibus, aut frugi paterfamilias in uxore, liberis aut famulis: corrigendum erat, quod per imagines irrepserat superstitionis, utilitas erat servanda. Utinam omnes omnium ædium parietes haberent vitam Iesu Christi decenter expressam; in templis autem, quẽadmodum in Aphricano concilio decretum fuit, ne quid recitaretur præter scripturas canonicas! ita conveniret nullam esse pictu-ram, nisi cuius argumentum in canonicis scripturis contineretur. In peristyliis, porticibus & ambulacris possent & alia pingi ex humanis historiis desumpta, modo facerent ad bonos mores. Stultas vero aut obscœnas aut seditiosas tabulas oportuit non solum è templis verumetiam ex omni civitate sublatas esse. Et quemabmodum blasphemiæ genus est, sacras literas ad ineptos ac prophanos detorquere iocos, ita gravi pœna digni sunt, qui dum pingunt canonicarum scriptutarũ argumẽta, de suo capite miscent ridicula

quædam,

quædam, ac sanctis indigna. Si libet ineptire, à Philostrato potius petant argumenta. Quanquam sunt & in ethnicorum annalibus multa argumenta; quæ idiotarum oculis utilis utiliter exponi possent. Ergo cui persuasum est, divorum imaginibus, quoniam non sentiunt, nihil habendum honoris, fruantur suo sensu: ne tamen obstrepant iis, qui citra superstitionem sic venerantur imagines eorum amore quos repręsentant, quemadmodum nova nupta sponsi absentis amore exosculatur anulum aut strophium ab illo relictum aut missum. Hic affectus deo non potest ingratus esse, qui non è superstitione, sed ab abundantia quadam amoris proficiscitur. Idem sentiendum est de iis, qui simili affectu exosculantur ossa aliasve reliquias sanctorum. In his Paulus opinor concederet, ut in suo quisque sensu acquiescat. Novi Theologum, qui cum videret, quendam per cœmeterium euntem, nam erat iter publicum, non aperire caput ad signum crucifixi, haud qui-

dem

dem de studio, sed intentum fabulis comitum, quibuscum deambulaverat, miro zelo dixit ad suos confabulones, ausim iurare illum esse Luteranum. Illud profecto non recte: quemadmodum altera pars peccat, odiose obstrepens, non superstitioni, sed simplici religiosoque affectui nonnihil tribuentium imaginibus. Illud citra noxam omnibus potest inculcari, divos ac divas optime coli imitando vitam illorum. Itidem quibus nondum persuasum est, horum temporum sacramentalem confessionem fuisse ab ipso Christo institutam, servent eam ut rem salutarem, multisque commendabilem utilitatibus, ac multorum seculorum usu comprobatam. Ut autem illa tum tutior sit, tum minus gravis, magna ex parte in nobis situm est. Videlicet si deligamus integrum, eruditum, ac silentii tenacem sacerdotem, nec eum ambiguis ac perplexis sermonibus remoremur, ut percontando cogatur velut expiscari crimina, sed simpliciter tanquam coram deo aperiamus

riamus ea duntaxat, quæ certo sunt letalia vulnera. Quod genus sunt, adulterium, homicidium, furtum, ebrietas enormis ac voluntaria: obtrectatio maliciosa, quod homicidii aut veneficii genus est: periurium, fraus, rapina, aliaque huius generis seu facto perpetrata, seu certo animi proposito destinata: quibus enim nihil defuit præter occasionem, iam perpetrarunt. Absit autem repetendi confessionem superstitio, absit anxietas numerandi commissa & circumstantias, aut totam iterandi confessionem apud alium sacerdotem, si quod crimen in priore fugit. Præcipua cura sit, ut quod omissum est detestemur, & in pristinum remigremus affectum. Illud omnium caput est, sic instituere vitam, ut non incidamus in ullum crimen letale. Id qui potest, liber est ab onere confitendi. Leviores culpas vitare vix cuiquam concessum est in hac vita: at non difficile est, auxiliante deo, vitare crimina, ei qui semel sit radicatus in charitate dei ac proximi. Hoc igitur funda-

fundamentum ante omnia iaciendum ac stabiliendum est in animis nostris. Quod si accidat, in crimen prolabi, non est necesse protinus ad sacerdotem currere, sed ad deum ilico confugiendum est. Cum illo statim redeundum in gratiam. ut sacerdoti quoque confitearis, expectanda est temporis oportunitas. Cõsultum tamen est, culpas, de quibus dubitas, criminales sint necne, sacerdoti quum oportunum fuerit referare. Idem dico de factis, de quibus ambigis, utrum legitima sint an non. Cõplures enim perplexi casus incidunt in vita mortalium, veluti de usura, de matrimonio, de restituendo, de votis. Qui credunt, eam, ut nunc est, à Christo institutam, tanto obseruent religiosus, sinantque alios in suo sensu acquiescere, donec sacrosancta synodus aliquid expressius de hoc pronunciarit. Hoc pacto fiet, ut nec scindatur omnino Christiana concordia, nec mores infirmorum in omnem licentiam proruant. In missam si quid superstitionis aut sordium

dium irrepſit, æquum eſt corrigere. Ipſam miſſam quur uſque adeo execremur non video. Conſtat pſalmodia, qui dicitur introitus, doxologia, precatione, ſacris canticis, recitatione verborum propheticorum aut Apoſtolicorum, quam vocant epiſtolam, recitatione Euangelii, profeſſione fidei catholicæ, gratiarum actione, quam appellant Euchariſtiam, ac religioſa commemoratione mortis Dominicæ, rurſus precationibus, inter quas eſt precatio Dominica: dein ſequitur pacis Chriſtianæ Symbolum, mox communio, rurſus ſacrum canticum, & precatio. Poſtremo loco ſacerdos totum populum velut in ſuam tutelam receptum, dei benedictioni tradit atque commendat, ut perſeverent in affectu pietatis, mutuaque charitate. Quid in his non pium ac venerandum? Quos offendit ſordida turba conductitiorum ſacrificulorum, ſubmoveant indignos, dignos retineant. Quibus non placent proſæ, præſertim indoctæ, licet eas prætermittere.

Neque enim Romana ecclesia ullas novit prosas. Similiter & cantionem quam nunc in nonnullis templis canunt, post consecratum corpus & sanguinem Dominicum, pro pace, aut contra pestilentiam, aut pro felici proventu frugum, sine religionis detrimento liceret omittere. Id enim omnino præter veterem morem inductum est. Nam id temporis olim populus non cursitabat ad videndum id quod sacerdos ostendit, sed prostratis humi corporibus, animis in cœlũ erectis, gratias agebat Christo redemptori, qui nos suo sanguine lavit, sua morte redemit. Nihil porro tale novit ecclesia Romana. In sacello pontificis, non est nisi unicum altare, & unicum sacrum. Quin & hodie in multis ecclesiis Romanam imitantibus, non licet privatim sacrificare duntaxat id temporis, quum summum peragitur sacrum. Illorum insolẽtia est arguenda, qui cum summi sacrificii tempore ambularint, nugantes de rebus frivolis, proprium requirunt sacerdotem, qui ipsis pro-

prie.

prie ſacrificet: aut in veſpertino cultu, quemvis obvium arripiunt ſacerdotem, qui ipſis ſeparatim dicat veſpertinas laudes, etiam ſi iam ſuas abſolvit: qui ſi recuſet, ſic commoventur, ut periculum ſit ne illi pugnos in faciem ingerant. Adeo quod publicum eſt contemnitur, & quiſque privata quærit. Si non placet in templis illud modulatæ muſicæ genus, & organorum cantus; poſſunt citra pietatis iacturam omitti: ſi placet, curandum eſt ut illa quoque muſica ſit digna templo dei. Iam & illud non recte fit in quibuſdam eccleſiis, ut ob muſicorum aut organorum concentum omittantur aut decurtentur ea quæ ſunt præcipua. Hora prope conſumitur in proſa, ac decurtatur Symbolum fidei, & omittitur precatio Dominica. Nec minimum temporis abſumunt illæ vocum caudæ, ad ſingulos verſus in longum productæ. Atqui præſtabat, cultum ſolennem nullis ſupervacaneis verti in tædium. Ad ſuperſtitionem vergunt tot peculiaria miſſarum

argu-

argumenta, missa de spinea corona, missa de præputio Christi, missa pro navigantibus, pedestri aut equestri itinere peregrinantibus, pro sterilibus, pro gravidis, pro parturientibus, pro febri quartana aut tertiana laborantibus. Hæc & huius generis multa facile possent vel tolerari vel corrigi. Nec erat necesse ut missam tot seculis receptam, quasi rem pestilentem & impiam exigeremus. Iam quæ quidam tradiderunt de qualificatione, de merito principali & secundario, de opere operante & operato, poterant inter humanas opiniones seponi, donec super his quoque synodus pronunciaret, aut suo quenque arbitrio relinqueret. Sacrificii atque immolationis vocabulnm veteres sacri doctores non horruerunt. Christus semel mortuus non moritur iterum, fateor, sed unicum illud sacrificiũ mysticis ritibus quotidie quasi renovatur, dum ex illo fonte inexhausto nobis novam subinde gratiam elicimus. Immolamus hostiam pro vivis ac defunctis, dum

pro

pro illis patrem per filii mortem obtestamur. Postremo quum omnis precatio, laus & gratiarum actio, recte dicatur sacrificium, maxime nomen hoc convenit in missam, hæc omnia sacratius continentem. Sunt qui requirant in missa communionem. Sic fateor fuit à Christo institutum, & olim ita consuevit observari. Verum id quo minus fiat, haud stat per sacerdotes, sed per laicos, in quibus heu nimium refrixit charitas. Cœlestis ille cibus non est obtrudendus invitis, aut nauseantibus: avide petentibus non negabitur. Nunc quę possit esse communio quum quibusdam in locis templa fere sint: vacua communionis tempore? Quidam asspersi mox abeunt domum, & ante introitum faciunt exitum. Alii post auditum & non intellectum Euangelium abeunt. Atqui posteaquam sacerdos dixit, sursum corda, & gratias agamus, tum præcipuæ populi partes erant, quando tacente sacerdote quisque cum deo loquitur. Atque interim illi fabulantur in foro, aut
potant

potant in popina. Quanquam & hi verecundius faciunt iis qui toto sacro nugantur in templis. Denique tametsi inter sacrificantem & assistentes non est signorum Sacramentalium communio, quæ nec olim inter omnes fuit, est tamen sacræ doctrinæ, piæ exhortationis, precationis, laudis & gratiarum actionis, communio. Commune est igitur quod vivificat; illud commune non est quod sine illis nihil prodest. Sed obiicitur scrupulus de adorando: Si in Eucharistia totus est Christus, quur non est adorandus? Quanquam Christus in eo sacramento est, sub ratione cibi ac potus, ut summa cum animi puritate sumatur, non ut ostentetur, aut in ludis publicisque pompis circumferatur, aut in equo circum arva vehatur: Id nequaquam est veteris exempli. Sed in hoc multitudinis affectui plus satis indultum est. Quidam sibi valde pii videntur, si quoties sacerdos sinit videri corpus domini, undique accurrant, ac è proximo defixis oculis intueantur.

Quan-

Quanto religiosius erat, cum Publicano procul a cancellis abstinere, & corpore humi fuso, mente adorare crucifixum? Nullus est tam stolidus, ut humanam Christi naturam adoret pro divina, aut ut panem & vinum adoret pro Christo. Quoniam autem nemo certus est, an sacerdos vere consecraverit, præter ipsum unum, nullus adorat ibi Christum, nisi sub tacita conditione: & tamen id quod in Christo proprie adoratur, nusquam non adest. Adde huc, quod nullum sit sacramentum tam humile cui non assistamus nudis capitibus quum administratur, velut in baptismo, in confirmatione puerorum: quid sentiunt igitur, qui putant, idololatriam esse, si huic sacramento capud aperiant, etiamsi Christi corpus & sanguis tantum ibi sint in sacro signo? Quot porro videmus Sacramentariorum formas? Quoties ipsi suam mutarunt sententiam? quoties alienam reiecerunt? Nam & nuper exortus

est, qui tam impiam de hoc sacramento sententiã commentus est, ut totum sustulerit sacramentum. Neque enim sacramentum dici meretur, quod nullo externo signo, sed tantum animi cogitatione peragitur. Hæc qui faciunt, utrum sibi videntur talis ludere, an de gravissimis rebus disputare? Quod si ambigunt, ut ipsa declarat res, quanto satius erat in eo perseverare, quod nobis tradiderat ecclesia catholica? Tradidit autem, ibi verum esse corpus & sanguinem domini, haud dubie quin vivum. Quod si credimus, in sepulchro divinam naturam non fuisse separatam ab exanimi corpore domini, quanto credibilius est, eam à vivo corpore non esse separatam in sacramento? Itaque si in hoc concordes essemus, cætera quæ disquiruntur, quomodo sit ibi corpus & sanguis domini, sub panis substantia, an sub speciebus panis & vini, & quid accidat sumpto corpori, & si qua sunt his similia, poterant in synodo

odo definiri. Nunc dum quisque de re tanta quod libet comminiscitur, nonne illud unicum piarum mentium solatium ac delicium quodammodo in nauseam vertimus? Turbam festorum dierum, quos vel episcopi multitudinis affectibus indulgentes induxerunt, vel Romani pontifices causis non necessariis instituerunt, ipsi facile patientur abrogari. quod genus sunt festum conceptionis & nativitatis virginis matris, item festum præsentationis in templo. Et haud scio an expediret, nullũ omnino festum solenne indici, nisi cuius argumentum extet in sacris literis. Diem dominicum semper excipio. Facile patientur, esse festa pauciora, modo ea quæ supersunt, maiore religione celebrentur. Non est omnino prophanus dies, quo licito labore citraque fraudem paratur, quod uxorem alat, ac liberos aut proximi sublevet inopiam. Festa quæ sodalitates sibi privata constituunt autoritate, una cum ipsis sodalitatibus à

magiſtratu tollenda ſunt. Nihil enim aliud ſunt quam Comi & Bacchi conventicula. Delectum ciborum ac ieiunia non indixit eccleſia niſi ad ſanitatem corporis & animi. Itaque qui piſcium eſu periclitantur aut ieiunio, & valetudinem corporis & animi vigorem lædi ſentiunt, hos nequaquam obligat eccleſiæ conſtitutio. Qui vero ſentiunt, ſe ex abſtinentia carnium & ieiunio & corpore & animo melius habere, quæ rogo contumacia eſt, velut in odium eccleſiæ hoc reiicere, quod tantam adfert utilitatem? Hic igitur nullus alium diiudicet, veſcens non inſultet abſtinentibus, abſtinentes non condemnent veſcentes, etiam ſi cauſa non ſit evidens. Suo domino ſtant aut cadunt. Idem ſentio de cæteris epiſcoporum conſtitutionibus: quæ ſi piæ ſunt, ſi utiles, ſi æquæ, ob hoc ipſum ſervandæ ſunt, quod tales ſunt: & ſi diſplicet legis vocabulum, amplectamur eas tanquam ſalubria conſilia. Si ſervus de lapide em-

de emptus dat tibi consilium utile, auscultas & obtemperas, non quia servus dedit, sed quia est in rem tuam. Et nos eorum consilia reiicimus, qui publica dignitate præminent, quique nobis patrum ac doctorum loco sunt? Hæc eo spectant, non ut quæ dicimus pro certis haberi velimus, aut præeamus ecclesiæ quid sit statuendum; sed ut interim dum apparatur synodus, ipsi dissensionum causas omnes, quantum in nobis est, amputemus; nihil per vim ac tumultum agamus, neque cuiquam hoc faciamus, quod si nobis fieret, cœlum ac terram ac maria inclamaremus; neque quenquam ad novam religionem à qua abhorret, perpellamus. Æquissimum enim est, ut qui sibi religionis causa vim fieri nolunt, ab aliis eam abstineant: præsertim quum hic quoque melior sit causa tam longi præscriptione temporis sese tuentium. Hæc admonitio ad utramque partem attinet: si moderata συγκατάβασις præmolliat dissi-

 diorum

diorum paroxyſmum, fiet ut ſynodi medicina felicius operetur ad concordiam. Sic enim medici priuſquam porrigant validum pharmacum, leuibus quibuſdam ac blandis potiunculis, ſirupos illi vocant, præparant corpora. Hoc exemplum utinam omnes imitemur. At vereor ne ſint, qui vel ob inopiam iudicii, vel ut ipſi ſint in tuto, properent ſic exulcerare omnia, ut fruſtra coeat ſynodus. Quis autem malus genius effaſcinavit infelices anabaptiſtas? Nam audio, hos errore falli, magisquàm incitari malitia, ut ad iſtum modum in proprium ruant exitium. Non ſufficit illis baptiſmus, qui mille quadringentis annis ſuffecit eccleſiæ catholicæ? Nam temporibus Auguſtini tam vetus erat conſuetudo tingere infantes, ut huius exempli autor ignoraretur, admodumque probabile eſſet, ab ipſis Apoſtolis fuiſſe inductum. Quanquam enim non eſt expreſſum in ſacris libris, qui Apoſtoli baptizarint infantes, tamen ex his ſumitur non

non levis cõiectura. Paulus enim* fatetur, se baptizasse tres familias, Crispi, Caii, & Stephanæ. Et apud Philippenses† noctu baptizavit carcerarium cum universa familia. Et Petrus in Actis 10 baptizavit Cornelii non solum familiam, sed etiam cognatos ac necessarios, quos ille sub adventum Petri convocarat. In his familiis probabile est fuisse nonnullos infantes aut pueros. Christus ait: Date Cæsari quæ sunt Cæsaris. Et Apostolorum principes Petrus ac Paulus diligenter admonent, ut Christiani cives obtemperent regibus ac præfectis, licet idololatris. Volunt, servum baptizatum fidelius etiam servire hero suo, quam antea fecerat: & isti gravantur parere principibus, eodem lavacro tinctis, eandem professis religionem? Dicuntur exigere à suis rerum omnium communitatem. At ista quidem fuit aliquandiu temporibus Apostolorum in primordiis ecclesiæ nascentis, ne tum quidem inter

* 1. *Cor.* 1. † *Actor.* 16.

ter omnes Christianos. Nam latius propagato Euangelio non potuit servari communitas, exitura videlicet in seditionem. Hoc ad concordiam est, & accommodatius, ut rerum proprietas ac dispensandi ius sit penes legitimos dominos, charitas vero faciat usum communem. Nunc audimus, apud Bohemos exoriri novum Iudæorum genus, Sabbatarios appellant, qui tanta superstitione servant Sabbatum, ut si quid eo die inciderit in oculum, nolint eximere, quasi non sufficiat eis pro Sabbato dies Dominicus, qui Apostolis etiam erat sacer, aut quasi Christus non satis expresserit quantum tribuendum sit Sabbato. Beatus Paulus anathema minatur Angelo, qui vel cœlitus adferret aliud Euangelium quam ipse tradiderat. Nunc multorum animos adeo conspicimus vacillantes, ut si vel obscurissimus homuncio proferat novum dogma, licet absurdum, inveniat discipulos.

Unde

Unde tāta vacillatio in animis Germanorum, qui ſemper cæteris nationibus̄ fortitudinis & conſtantiæ laude præcelluerunt? Quid nobis felicius, ſi poſitis diſſidiis concordes verſemur in domo domini? Agit hoc ſummo ſtudio Carolus Cæſar, agit idem Romanorum, Hungariæ, Bohemiæque rex Ferdinandus, princeps ſingulari pietate præditus. Nec Chriſtianiſſimus Gallorū rex in hoc negotio ſuo cognomini non eſt reſponſurus. Nec Anglorum rex obliviſcetur, ſe, non ita pridem, defenſoris fidei catholicæ ſpecioſum meruiſſe titulum. Qui Clementis pontificis ingenium propius norunt, pollicentur, illum ad æquiſſimas conditiones deſcenſurum, modo ſarciatur eccleſiæ pax. Nec defutura eſt eruditorum Cardinalium æquitas. Res auſpice Chriſto feliciter ceſſura eſt, ſi cæteri quoque principes ac civitates huc intendant animum. Iam nimium diu rixis indultum eſt: vel delaſſati quæramus concordiam. Si domini

lenitas nos provocat ad licentiam, quæ ad pœnitentiam debebat invitare, verendum eſt, ne furor fiat læſa ſæpius patientia, &, quod de Iudæis ſcripſit Paulus, perveniat in nos ira dei in finem. Ne regum quidem manſuetudine abuti conſultum eſt. Non ignorant illi vires ſuas, ſed, pro ſua clementia, mollioribus ſi fieri poſſit remediis huic malo mederi malunt quam cauteriis aut ſectionibus. Fortaſſe nos credimus dormitare Cæſarem. at is plane vigilat in hoc negotio. lentior eſt, ſicut oportet principem ſumma potentia præditum non eſſe præcipitem in rebus gerendis: ſed tamen ille tandem perficit, quidquid animo deſtinavit ſemel. Regis Ferdinandi bonitas & animus plane philoſophicus, qualem in principe requirit Plato, non meretur contemptum, ſed abundantiorem reverentiam, ac religioſiorem obedientiam. Nunquam habuere felicem exitum auſus Cyclopici, & inconſulta temeritas: Sed, ut veriſſime dixit ille va-

tes acutissimus, Vis consili expers mole ruit sua, Vim temperatam di quoque provehunt In maius. Ergo si moderatis consiliis, affectibusque sedatis, incubuerimus ad sarciendam ecclesiæ concordiam, fiet quod vaticinatur Esaias? Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta. Iamque simul omnes uno ore nobis invicem gratulantes dicemus, Quam amabilia tabernacula tua, domine virtutum!

FINIS

Clariss. Doctissimoque viro

D. DES. ERASMO ROTERODAMO,

Domino in maioribus obser-vando,

IULIUS PFLUG S. D.

FAcit charitas, in quam infixus sum, ecclesiæ, ut quamvis ipse illi præsidium afferre haud possim, de omni tamen statu eius cogitare non desinam: ex quo certe ipso uberem capio fructum, sive in mentem venit mihi quod consoletur, sive quod terreat. In quorum ego cogitatione ita versor, ut altero animus meus recreetur, altero vero muniatur contra casus impendentes. Malum enim cum advenit diu ante provisum, levius esse solet. Accedit eodem singulare quoddam officii vinculum. Nam cum publicum in Ec-

clesia

clesia munus sustineam, etsi ad eam constituendam facultas mihi non suppetit, voluntate tamen mihi eo est incumbendum. Itaque quum aliam officii tribuendi rationem inire nequeam, facile adducor, ut tuam tuique similium, qui & doctrina & autoritate florent maxime, fidem implorem. Hæc eo ad te scripsi, ut ad causam, quæ mihi cum omnibus bonis communis est, intelligas, privatum etiam officium accedere, ut si nimius fuerim in urgendo, des veniam mihi, quum me illo affectio haud iniusta rapuerit. De statu autem religionis est omnino ut scripsisti: id enim re ipsa experior. Nec mihi hoc tempore facile occurrit quod animum levet ægritudine: cum præsertim scelerum eorum, ob quæ plagas illas, & eas quidem iustas, deus nobis infligit, nullum faciamus finem. Quod autem cogitas rudem sumere, illud tibi profecto per eum, qui tribuit ut posses hominum generi præclaram operam navare, nunquam

quam licebit: & eo quidem minus, quod ut extrema cygnorum vox consuevit esse suavissima, ita sanctissimæ esse solent voces extremæ optimi cuiusque, qui eas edit una prope cum spiritu extremo. Etsi igitur habes, quo repudies typographorum postulata, non tamen reperies, quemadmodum ei, qui iure quodam suo imperare poterit, satis facias, nisi pareas. Sed quid ago? Ita tecum quodammodo loquor, quasi senectus tua non & operosa sit, & plane talis, ut eam nobis diuturnam fore sperem. Quin animum ad ea, quæ tu nobis præclara parere non desinis, conferens, intellige, haud obscure iis, quæ à te optimus quisque desiderat, non modo non orbari senectutem tuam, sed etiam augeri. Vigent enim in te omnia ea, quibus rei Christianæ prodesse possis, & haud scio an magis etiam, quam in ætate florente. Quæ quidem res spem ostendit, fore, ut in quam ecclesiam multa tua officia extant, de ea diu bene mereri possis.

Atque

Atque hæc quidem amantissimis literis tuis provocatus scribenda putavi, non ut te ista ætate atque autoritate virum ipse homo iuvenis atque rudis monerem, sed ut in quem me duceres sermonem, sequerer. In quo ipso dum brevitatem viro, verbosior & ineptior nescio quo pacto fui, quam deceret. Venio nunc ad Iulium Camillum & Augustinum Eugubinum: quorum alterum cum Venetiis essem de facie novi tantum, cum altero vero congressus & locutus sum sæpe, qui me ea re devinciebat sibi, quod mihi quotiescunque vellem faceret potestatem introeundi bibliothecam Antoninam. Amphitheatrum Camilli si eam nobis utilitatem afferre posset, quam pollicetur, libenter me facerem unum è spectatoribus in eo. Ac, si apud te disceptantem caussam dicit eloquentia, iam vicit. Nam (si te bene novi) contra eam nunquam tu statues, cuius beneficio tantus es, ut vivas in oculis omnium fere gentium. Itaque nihil attinuit

Camil-

Camillum, eam ad pedes tuos abiicere. Sed illi potius placandi fuerunt, qui negant, cum eloquentia cognitionem rerum coniungi posse: quasi vero inquinate loqui sit sapere! Iam vero tuam ad Eugubinum epistolam iamdudum legi. In qua tu illum amanter sane, & singulari cum gravitate mones. Qui utinam obtemperasset tibi. Nam sic fere fit, ut quam quisque voluptatem maledicendo capit, eam male audiendo amittat. Qua in re eventus cum ipsa iustitiæ æquabilitate bellissime congruit. Quo magis miror, quid homini venerit in mentem, cunctam nationem nostram tanta contumelia afficere. Quod si te optima monentem audire noluisset, suam tamen ipsius rationem si adhibuisset in consilium, virus illud in nos tam turpiter non evomuisset. Sunt certe in singulis nationibus qui sub figura hominum immanitatem gerunt belluarum. Sunt item, qui cum ingenio, tum vero etiam virtute excellunt.

Hoc

Hoc qui negat, næ is aut rudis est in cognitione rerum humanarum, aut plane impudens. Qui igitur universæ alicui nationi in opprobriis obiicit, quæ sunt certorum civium labes, qua id tandem fronte facit? Cur non potius laudat ob certorum civium virtutes? id quod cum officio boni viri multo est coniunctius. Nonne qui ita reprehendit, idem sentit, se patriam quoque suam, cum in eodem vel simili sit crimine, premere, & tacita quasi sententia sua damnare? Sed quid si non tam vitia exprobrat, quam virtutes in finitima vitia detorquet? Ut cum animi altitudo hominum nostrorum atque virtus, quæ in periculis contemnendis lucere solet, feritati tribuitur. Quod si quis Germanorum, quibus ingenia Eugubinus adimit, vellet in hoc genere ingeniosus esse, nonne quæ multo vel præstantissima sunt, ea ad speciem turpem facile orationis vi convertere posset? Nulla enim virtus est, cui non vitium aliquod sit finitimum.

Quo

Quo facilius id quòd honestum est atque bonum, dicẽdo, eo potest traduci, ut malum esse videatur. Recte igitur tu, qui prudentiam Eugubini requiris: cum præsertim multi sint nostrorum hominum, si commoveant sese, sentiat ille, Germanis neque ingenia, neque facultatem orationis, neque maximarum rerum scientiam deesse. Quamquam res ipsa pro hominibus nostris loquitur, etiamsi nullum faciant verbum: quod multa iam extant signa, eaque illustria, non solum ingenii illorum, sed etiam eximiæ doctrinæ. Adde, quod ipsum Eugubini institutum, ei acerbitatem istam exprobrare videtur. Quid enim ab officio hominis Christiani, sacerdotis, & theologi, alienius esse potest, quam in eo quo se profitetur religionem defendere, tantum acerbitatis effundere; & contra quam lex mutui amoris sancit, multos bonos viros de se nihil tale merentes tam insigni iniuria afficere? Sed de his Eugubinus ipse

viderit: ego, quod ad me attinet, mallem, illum isto maledicendi genere supersedisse. Faveo enim hominis honori. Quod si fecisset, maiorem proculdubio fructum industriæ suæ cepisset, nec eam, ad quam se excitavit bene audiendi rationem, ipse in dubium vocasset. De Guilhelmo Budæo quæ scripsisti, ea me singulari affecerunt voluptate. Ille enim ita se gerit, & ea nobis affert, ut mihi videatur natus esse ad lucem rectis studiis inferendam. Lætor igitur, virum illum in eo etiam nunc cursu esse, quem iamdudum magna sua cum gloria tenet. Hic si tantum apud suos autoritate valet, quantum excellens eius doctrina & virtus, quæ uno omnium ore celebratur, postulat, & gaudendum est certe omnibus bonis, & præclare cum Galliis ipsis agitur. Hæc fere ad epistolam tuam. Iam vero ne te fugiat quo loci sint res nostræ, sic habeto, religionem aliquanto perturbatiorem esse, quam fuit antehac. Et ortus est nuper ne-
scio

ſcio quis terræ filius, qui conatur novum malum invehere. Negat enim, neceſſaria eſſe ad Euchariſtiam verba Chriſti, quibus ea conſecretur: quin nec ſpeciem panis aut vini neceſſariam eſſe, ſed ſatis eſſe, ſi motu interiori cordis Euchariſtia capiatur. Ita cum hic ad ſpiritalem manducationem referat omnia, id agit ut poſſit argumentum ipſum funditus tollere. Sed deus tamen pro ſua miſericordia nos reſpexit, cuius divino beneficio effectum eſt, ut authore in vincula coniecto, hęc hæreſis oppreſſa ſit antea, quam in vulgus proferretur. Novi præterea, quod ſcribam, nihil ſane eſt, & arbitror ſatis multa eſſe hæc, præſertim ad te virum nunquam ſatis vacuum. Sed malui tamen multus eſſe, quam non declarare, me iis quæ ſcripſiſti, valde delectari: de quibus certe tecum quaſi loquens quanta voluptate perfuſus ſim, inde perſpicias facile, quod finē dicendi ægre fecerim. Non igitur mihi viſus es garrire, (qua tu voce

uteris.

uteris) ſed aptiſſime graviſſimeque loqui, & tanto me vehementius amare, quanto longiores fuerunt hæ literæ tuæ. Quare tam me tibi beneficio adſtrictum ſentio, quam quem maxime: cumque mihi nihil eſſe poſſit antiquius, quam ut gratitudinem meam erga te quibuſcunque poſſim rebus teſtificer, magnum mihi beneficium dederis, ſi oſtenderis, in qua re officium meum tibi prǽſtari velis. Vale. Litii III Non. Maii, Anno M.D.XXXIII.

DES. ERASMUS ROTERODAMUS Clariſs. *LL. Doctori* IOANNI RINCO S. D.

Literæ tuæ, vir ornatiſſime, quibus & pro tua prudentia ſagaciter divinas imminentes Germaniæ cala-

calamitates, & eas pie deprecaris, permoverunt animum meum, ut ad omnipotentem illum pacificatorem, &, ut Paulus vocat, μεσίτην, precationem conscriberem, qua simul omnes dominum, iratum quidem, ut videtur, sed exorabilem, appellemus. De non movenda Camarina, amanter tu quidem ac fideliter, sed sero, mones. Et merebatur hoc quorundam scurrilis improbitas; nec deerant amici qui per literas huc hortarentur. Bene vale, amicorum candidissime. Friburgi, v die Martii, Anno à Christo nato M D XXXII.

PRECATIO
Ad Dominum Iesum
PRO PACE ECCLESIAE.

DOmine Iesu Christe, qui pro tua omnipotentia condidisti creaturam omnem, visibilem pariter & invisibilem, pro tua divina sapientia ordine pulcherrimo gubernas ac

digeris

digeris universa, pro tua ineffabili bonitate servas, tueris, ac vegetas omnia, pro tua immensa misericordia restituis luxata, reformas collapsa, mortua revivificas: dignare quęsumus tandem ad unice dilectam tibi sponsam Ecclesiam flectere vultum tuum, sed illum placidum ac propitium, quo serenas omnia quæ in cœlis, quæ in terris, quæ supra cœlos infraque terras sunt: flectere digneris oculos illos mites ac misericordes, quibus Petrum ecclesiæ tuæ summum pastorem intuitus es, ac mox resipuit, quibus turbam palantem aspexisti, & misericordia commotus es, quod ob inopiam pastoris errarēt, velut oves dissipatæ disiectæq;. Vides, pastor bone, quam varia luporum genera irruperint in caulas tuas, quorum quisque clamat, hic est Christus, hic est Christus: ut in errorem pertrahantur, si fieri possit, etiam perfecti. Vides, quibus ventis, quibus undis, quibus procellis iactetur tua navicula, extra

quam

quam nulli vis eſſe ſalutem. Quid ſupereſt, niſi ut illa demerſa fluctibus, pereamus omnes? Hanc tempeſtatem accerſiverunt nobis ſcelera noſtra: agnoſcimus & confitemur. Agnoſcimus tuam iuſtitiam, & noſtram iniuſtitiam deploramus, ſed appellamus tuam miſericordiã, quę, iuxta propheticum Pſalmum, ſuperat omnia opera tua. Multum iam pœnarum dedimus, tot bellis attriti, tot exactionibus exhauſti, tot morborum ac peſtilentiarum generibus afflicti, tot inundationibus concuſſi, tot portentis è cœlo minantibus territi: nec inter hæc mala ſubinde nova laſſeſcentibus, ullus undecunque portus apparet, ſed atrociora videntur impendere. Non querimur de ſeveritate tua, mitiſſime ſervator, ſed agnoſcimus hic quoque tuam miſericordiam, longe ſiquidem atrociora merueramus. Verum noli, clementiſſime Ieſu, perpendere quid noſtris meritis debeatur, ſed quid tuam deceat miſericordiam, ſine

qua

qua nec angeli possent subsistere, nedum nos lutea vascula. Miserere nostri, redemptor exorabilis, non quod ipsi simus digni, sed hanc sancto nomini tuo da gloriam. Ne permittas, ut Iudæi, Turcæ ac cæteri, qui vel non noverunt te, vel invident tuæ gloriæ, perpetuo glorientur de nobis, dicantque, Ubi est deus eorum? ubi redemptor? ubi servator? ubi sponsus, quem iactant? Hæc opprobria in te recidunt, dum ex nostris malis æstimatur tua bonitas. Desertos credunt, quos non intelligunt emendari. Olim quum in navi dormires, & exorta tempestas minaretur omnibus exitium, ad inclamationem paucorum discipulorum experrectus es, & mox ad vocem tuam omnipotentem, subsedere fluctus, consiluere venti, tumultus subito versus est in tranquillitatem magnam. Agnoverunt elementa muta conditoris imperium. Nunc in hac longe graviore tempestate, qua periclitantur

non paucorum corpora, ſed innumerabiles animæ, ad totius Eccleſiæ tuæ periclitantis clamorem rogamus ut expergiſcare. Tot hominum milia clamant, Domine ſerva nos, perimus. Tempeſtas vicit humanam induſtriam: imo videmus, opitulari volentium conatus in diverſum cedere. Tua voce opus eſt, domine Ieſu. Tantum dic verbo, Conſileſce, tempeſtas; & protinus illuceſcet optata tranquillitas. Parſurus eras tot ſceleratiſſimorum hominum milibus ſi in Sodomis reperti fuiſſent decem iuſti. Nunc tot ſunt hominum millia, qui diligunt nominis tui gloriam, qui ſuſpirant decorem domus tuæ: an non ad horum preces, iram tuam remittes, ac veterum miſericordiarum tuarum recordaberis? Non cœleſti tuo artificio noſtram ſtulticiam vertes in tuam gloriam? Non improborum mala vertes in Eccleſiæ tuæ bonum? Solet enim tua miſericordia tum maxime adeſſe, quum

quum rebus maxime deploratis, hominum nec vires nec prudentia possunt opitulari. Tu solus res quamlibet discordes redigis in concordiam, unicus pacis & autor & tutor. Tu Chaos illud vetus, in quo nullo ordine nulloque decore confusa iacebant discordia rerum semina, digessisti admirabili ordine: quæ natura pugnant, æterno fœdere sociasti. At quanto turpius est chaos, ubi nulla est charitas, nulla fides, nulla fœdera, nulla legum, nulla præpositorum reverentia, nullus dogmatum consensus, sed velut in dissono choro suam quisque canit cantionem? Inter cœlestes orbes nullum est dissidium, elementa suum quæque locum servant, suis quæque funguntur muneribus. Et sponsam tuam, in cuius gratiam condita sunt universa, sines perpetuis dissidiis ire pessum? Patieris ut impii spiritus discordiarum autores, in tuo reguo tyrannidem exerceant impune? Patieris illum fortem,

quem semel expugnatum deturbasti, rursus occupare tua castra? Quum mortalis inter homines versabaris homo, ad tuam vocem aufugiebant dæmonia. Emitte quæsumus domine spiritum tuum, qui dispellat à pectoribus omnium, tuum adorabile nomen profitentium, spiritus impios, luxus, avaritiæ, ambitionis, libidinis, vindictæ, discordiæque magistros: & ut propheticis verbis utamur, Cor mundum deus & rex noster crea in nobis, & spiritum sanctum innova in visceribus nostris, spiritum sanctum tuum ne auferas à nobis. Redde nobis læticiam salutaris tui, & spiritu principali confirma sponsam tuam, ac sponsæ tuæ pastores. Per hunc spiritum terrena cœlestibus conciliasti, per hunc tot linguas, tot nationes, tot hominum tam varias formas in unum ecclesiæ corpus compegisti, quod tibi capiti suo per eundem spiritum cohæret. Eum si dignaberis in omnium cordibus innova-

innovare, cessabunt & illæ calamitates externæ, aut si minus cessabunt, certe te diligentibus cedent in lucrũ pietatis. Digere hoc chaos, domine Iesu, expandat se spiritus tuus super has aquas male fluctuantium dogmatum. Et quoniam spiritus tuus qui iuxta prophetæ sermonem continet omnia, scientiam habet etiam vocis, fac ut quemadmodum cunctis in tua domo versantibus, una lux est, unum baptisma, unus deus, una spes, unus spiritus, ita sit & vox una catholicam veritatem profitentium. Ascendens in cœlum, triumphantium more, sparsisti ex alto preciosa missilia, dedisti dona in hominibus, dilargitus es varia spiritus tui munera. Rursum ex alto renova veterem munificentiam tuam, da ecclesiæ tuæ labascenti, quod dedisti nascenti. Da principibus timorem tui, ut sic Remp. administrent, tanquam brevi tibi regum regi rationem de singulis reddituri: da throno tuo sem-

per aſſiſtentem ſapientiam, ut quid ſit optimum factu perſpiciant animo, factiſque perſequantur. Da paſtoribus, quibus tuas vices delegare dignatus es, prophetiæ donum, ut arcanas ſcripturas, non ex humano ſenſu, ſed ex tuo afflatu interpretentur. Da charitatem triplicem, qnam à Petro ſtipulatus es, ovium curam illi demandaturus. Da ſacerdotibus tuis ſobrietatis & caſtitatis amorem. Da populo tuo bonam voluntatem obtemperandi præceptis tuis, ac promptitudinem obſequendi iis per quos iuxta tuum animum voluiſti res humanas adminiſtrari. Ita fiet, ut ſi principes, tuo munere, te digna imperent, ſi paſtores te digna doceant, populus bene imperantibus ac pia docentibus obtemperet, eccleſiæ ſimul cum ordine redeat priſtina tum dignitas, tum tranquillitas, ad tui nominis gloriam. Ninivitis internecioni deſtinatis, ſimul ut ad pœnitentiam converſi ſunt, pepeciſti: &
ſpon-

ſponſam tuam pedibus tuis advolutam aſpernaberis? Quæ pro ſacco habet ſuſpiria, pro cinere lachrymas. Pollicitus es veniam ad te converſis: ſed ipſum tui muneris eſt, ut quis ad te toto pectore convertatur, ut omnia bona noſtra redundent in tuam gloriam. Conditor es, inſtaura plaſma tuum. Redemptor es, ſerva mercem tuam. Servator es, ne ſinas eos interire qui toti pendent ex te. Dominus es, aſſere poſſeſſionem tuam. Caput es, ſubveni membris tuis. Rex es, da legum tuarum reverentiam. Princeps es pacis, inſpira nobis charitatem mutuam. Deus es, miſerere ſupplicum. Eſto, iuxta Pauli dictum, omnia in omnibus, ut univerſus eccleſiæ tuæ chorus, concordibus animis, & conſonantibus vocibus, pro impetrata miſericordia gratias agat patri & filio & ſpiritui ſancto; qui ad abſolutum concordiæ exemplum, perſonarum proprietate

distincti estis, natura unum ; quibus laus & gloria in æternum, AMEN.

FINIS.

